

Соборна, свята, вічна!

93 роки тому, 22 січня 1919 року, ударили дзвони в усіх київських церквах. Під стінами святої Софії, на вічовому майдані, карбувалося: “Віднині на всіх українських землях, розділених віками, Галичині, Буковині, Закарпатській Русі й Наддніпрянщині буде єдина Велика Україна!..” Споконвічна мрія народу стала дійсністю. За своїм духовно-історичним значенням проголошення Соборності є яскраво-потужним символом і виявом духовної сили і волі народу до об’єднання у власній національній державі.

Напередодні нинішнього Дня Соборності до нашої редакції завітав чудовий гість. На світлині ви, шановні читачі, бачите талановиту інтерпретацію тієї події, яку втілює у бронзі заслужений художник України Борис Хомович Нікончук. У представленому проекті монумент-символ України як духовна константа наскрізь пройнятий ідеєю Соборності. У величну будуччину, окрилена стародавнім символом Київської Русі — золотим тризубом, стрімко здіймається Покрова — Берегиня української нації. У кожній лінії, у кожній деталі — нескорений дух народу.

Монумент побудований із врахуванням принципу триєдності й чотирираменного хреста як символу Сонця. Основу композиції становить вічовий дзвін, виразник єднання в молитві та обороні рідної землі (держави), віри й народу. Нижню частину чаші опоясує вінок слів: із лицьової сторони — “УКРАЇНА”, з бічних і затиля — “СОБОРНА СВЯТА УКРАЇНА ВІЧНА”. Шрифт авторський, стилізований. Дещо вище, по колу, з чотирьох сторін викарбувані медальйони солярних знаків українських земель — Центральної і Південної, Західної, Північної, Східної України.

Над верхів’ям дзвона — Божя Матір, покровителька України. Облачення її — накидка з вертикальною оторочкою, на якій прочитуються узорні зі стін Софії Київської. Постава, підняті догори руки (жест Оранти) символізують захист, молитву перед Всевишнім за долю її улюбленого народу. Тяглість історичної традиції присутня і в символах сонцеподібних знаків, що нагадують керамічні розписи часів Трипільської культури, тисячолітньої спадкоємності українського етносу.

Дві бокові частини тризуба — основи крил, які є органічним продовженням молитовно піднесених рук Покрови-Богородиці, крил мироносних і оберігаючих. Про це промовляють три колоски — символ життя і достатку, єдності часів, а присутність дубового віття — це сила і довголіття. Вінчає композицію тонкий стрілоподібний промінь, уособлення слави і величчя, духовної світлої енергії, сили, впевненості у прийдешньому.

Поки що цей монумент — лише проєкт, мрія художника, якою він щиро ділиться з усіма, для кого День Соборності України — не лише історична дата в календарі, а насамперед заповідь правди, сили, волі.

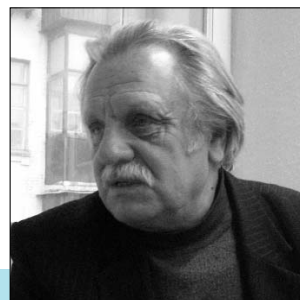

КОБЗАР У РИШТУВАННІ

3

НАШ ГІСТЬ — МИКОЛА ГОРБАЛЬ

6

ПОЕЗІЇ ЛЮБОВІ ПШЕНИЧНОЇ

8–9

ВІТАЄМО ТАРАСА САЛИГУ!

11

КОБОЛЧИНСЬКІ ГОНЧАРІ

14

Іван ЗАЩУК,
народний депутат України

За сучасних умов етнонаціональна політика України має забезпечити національне відродження, формування сучасної національної ідентичності та суспільну інтеграцію всіх громадян. Але реалізація цих завдань відбувається надто уповільнено, особливо щодо української нації. Більше того, теперішній владний режим свідомо стимулює подальші деградаційні та дезінтеграційні процеси у сфері етнонаціонального буття.

Така політика влади дуже небезпечна, бо знижує рівень толерантності в суспільстві, вибудовує додаткові бар'єри між громадянами, окремими регіонами країни, підриває єдність народу та загрожує національній безпеці держави. Треба речі називати своїми іменами: така етнонаціональна політика є політикою сегрегації, що навіть межує з апартеїдом, тобто політикою атомізації суспільства через роз'єднання громадян, протиставлення титульної нації і національних меншин, формування відособлених етнічних груп та їхнього роздільного проживання в паралельних суспільних просторах.

Адептами і провідниками цієї політики можна назвати такі оді-

Про етнонаціональний комфорт

озні фігури як Табачник, Колесніченко, Ківалов, Костусев та іже з ними. Першочерговою мішенню цих сучасних геростратів є українська мова, її державний статус, а також правдива українська історія та самобутня культура. Свою провакаційну діяльність вони намагаються приховати демагогічною риторикою про начебто багатонаціональність України та необхідність реалізації владою концепції мультикультуралізму.

Мультикультуралізм в інтерпретації названих панів урядовців і депутатів виливається в гуманітарну агресію проти України. Це війна проти всіх, хоча насамперед вона спрямована на нищення всього українського. Вони намагаються підірвати основи цивілізованого співжиття національних меншин з українською нацією, що ґрунтуються на європейських стандартах. Зокрема прагнуть спровокувати їх на війну проти української України у сфері мовно-культурній, історіографічній, релігійній та інформаційній.

Практика влади в етнонаціональній сфері не відповідає ні сучасним світовим тенденціям, ні внутрішнім потребам України, що обумовлені нинішнім історичним станом української нації.

Ви всі чули заяви перших осіб провідних держав Європи: Німеччини — канцлера Меркель, Франції — президента Саркозі, Великої Британії — прем'єр-міністра Камерона про те, що багаторічна політика мультикультуралізму в їхніх країнах зазнала повного краху, бо породила низку складних проблем єдності їхніх націй. Зокрема через формування відокремлених від суспільства етнічних громад і проблем із суспільною інтеграцією їхніх членів.

Відповіддю європейських держав на крах концепції мультикультуралізму стало посилення політики інтеграції суспільства на базі єдиної державної мови,

спільних цінностей і спільної історичної долі. Не забуваймо, що і сьогоднішня Європа залишається об'єднанням національних держав, влада яких забезпечує розвиток і поглиблення власної національної ідентичності, зокрема через інтеграцію національних меншин у суспільний простір.

Більшість країн світу в нинішню інформаційну добу також прямує до єдиної державної мови! Адже мова сьогодні не тільки головний виразник і творець національної ідентичності, а й головний носій сучасного інформаційного продукту. Жодна сучасна держава не витримає державної багатомовності. А наші так звані мультикультуралісти штовхають Україну в протилежному напрямку — до двомовності та суспільної сегрегації за етнічною, мовною і культурною ознакою. Нас, як націю, хочуть залишити в травматичному, понівеченому імперією стані. Не вийде!

Кілька слів про внутрішні чинники, що мають визначати етнонаціональну політику України. Базовим має бути розуміння нинішнього історичного стану української нації. Вона — постколоніальна, постгеноцидна нація, яка до того ж пережила 70 років комуністичного тоталітаризму. Маємо подолати цю жахливу спадщину, що значною мірою вразила життєві сили українського етносу. А це обумовлює потребу в реалізації державної політики національного відродження, зокрема титульної нації.

Отже, Українська держава має право, а влада зобов'язана проводити політику на базі міжнародно визнаного принципу affirmative action, тобто “позитивної (або утворюючої) дії”, спрямованої на відновлення історичної справедливості щодо обмежених у правах українців, на зміну ганебного постколоніального статус-кво.

Етнонаціональна політика

має будуватися на принципах, визначених у засадничих документах українського державотворення: в Декларації про державний суверенітет України та Конституції України. Так Декларація, відповідно до європейської традиції державотворення, визначає Україну “як суверенну національну державу”, що “здійснює захист і охорону національної державності українського народу”. А в Конституції України в ст. 11 зазначено, що “держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традиції і культури, а також розвиткові етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України”.

Як бачимо, ці підходи, дозволяють за бажання гармонійно поєднати українське національне відродження зі збереженням самобутності національних меншин при їхній інтеграції в процесі формування сучасної національної ідентичності України. Національний тип Української держави передбачає, що саме традиції та звичаї титульної нації покладено в основу державного буття і суспільного устрою та є фундаментом для суспільної інтеграції представників усіх етнічних груп і національних меншин. Україна потребує не сегрегаційної моделі мультикультуралізму, а сучасної інтеграційної моделі етнонаціональної політики.

Що ж треба робити, щоб поліпшити ситуацію?

Перше. Берегти українську мову, її статус єдиної державної мови як найвпливовішого чинника суспільної інтеграції та єдності народу, чинника державотворення. Маємо рішуче відкинути диявольські технології нищення української мови, як то штучне протиставлення прав людини й національних меншин її державному статусу. Недаремно

Венеціанська комісія у своїх висновках щодо проекту закону Ківалова—Колесніченка про засади мовної політики наголосила на недопустимості позбавлення виняткової інтегруючої ролі української мови в українському суспільстві. Особливо важливість української мови в національному відродженні й суспільній інтеграції усвідомлює більшість громадян, бо інакше не протестували б батьки у Донбасі проти закриття українськомовних шкіл. На жаль, влада цього не розуміє.

Друге. Написати правдиву історію України.

Третє. Забезпечити інформаційний суверенітет і розвивати національний інформаційний простір відповідно до потреб українців, а не зовнішніх сил чи олігархічного блатняка. Маємо також домагатися українських телепрограм у Росії, що обіцяли у Харкові Медведєв та Путін, коли наша влада продавала територію в обмін на ілюзорні знижки цін на газ.

Четверте. Припинити штучне творення нових етнічних груп.

П'яте. Слід наполегливіше працювати над створенням єдиної помісної Церкви.

Шосте. Надзвичайно важливе завдання — недопущення обезземелення українців і руйнування села як джерела української національної ідентичності. А така загроза вже на порозі через введення запропонованої урядом спекулятивної моделі ринку землі.

Сьоме. Домогтися очищення органів влади від українофобів та осіб, що провокують напруження в міжнародних стосунках. Так, як Табачник та тих, хто свідомо нехтує державною мовою при виконанні своїх службових обов'язків.

Усім варто усвідомити, а особливо владі, що основою етнонаціонального комфорту всіх є етнонаціональний комфорт української нації.

Віталій Кличко: «Амбіції мають поступитися єдності»

Петро АНТОНЕНКО

За дев'ять місяців до парламентських виборів політичним силам треба озвучувати стартові позиції. Віталій Кличко на прес-конференції в УНІАН не лише говорив про виборчу стратегію своєї партії, а й оприлюднив проєкт угоди про координацію дій опозиції на виборах, яку його партія пропонує підписати всім національно-демократичним, державницьким силам.

Партія “УДАР” в опозиції до нинішньої влади і вважає її курс неприйнятним для України; наступні парламентські вибори розглядає як можливість зміни влади, повернення держави до європейських, демократичних цінностей. Зробити це буде непросто, враховуючи скептичні настрої виборців, їхню недовіру до політиків, тому дуже важливо відновити сильні позиції парламенту в житті держави.

Ключове питання — єдність дій опозиції. Але об'єднуватися треба не довкола мандатів, а довкола ідей. Тоді легше протисто-

яти партії влади, яка вже почала просування своїх кандидатів, часто замаскованих, методом подачок, підкупу виборців.

Дуже непросте, дискусійне питання: як опозиції йти на вибори? Кличко зазначив, що навряд чи це буде так звана одна колона, тобто єдиний виборчий список. Різні опозиційні партії апелюють до різного електорату. Але якщо

У числі 1 за 2012 р. “Слова Просвіти” у публікації “Об'єднання роз'єднаних почалося?” йшлося про потребу якнайширшого об'єднання національно-демократичних, державницьких сил на виборах Верховної Ради України, що пройдуть у жовтні цього року. Політики опозиційного табору розуміють важливість цього процесу, що засвідчила і прес-конференція лідера партії “УДАР” Віталія КЛИЧКА.

буде кілька виборчих списків опозиційних партій, то політична сила Кличка пропонує чотири основні позиції ведення виборчої кампанії. Перше — в жодному разі не допустити взаємної боротьби між партіями опозиції і по округах, і по загальнодержавному балотуванню за списками. Друге — ідейно-близьким партіям якнайшвидше об'єднуватися для спільного ведення виборчої кампанії. Третє — лідерам партій необхідно реально оцінити рейтинги своїх політичних сил і вміти поступитися своїми амбіціями заради єдності. Четверте — встановити високу планку для кандидатів опозиції: йдеться про їхню фаховість, патріотизм, моральність.

При визначенні кандидатів Кличко закликав віддати перевагу

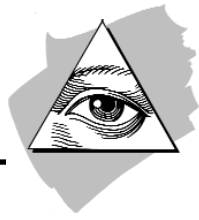
думці рядових партійців, самих виборців, а не кулуарним, кабінетним домовленостям партійних лідерів. Політик запропонував оприлюднити попередні списки кандидатів, їхні біографії, провести серйозні опитування, відбір, на кшталт американських попередніх виборів — “праймеріз”.

Основне питання, яке цікавить виборців, — недопущення фальсифікацій. Тут Кличко звернувся до лідерів опозиції з пропозицією спільно і якнайсерйозніше підготувати до виборів членів комісій і спостерігачів. Також зазначив, що він постійно звертається до зарубіжних політиків із проханням допомогти у забезпеченні в Україні демократичних виборів, зокрема, направити максимальну кількість закордон-

них спостерігачів. “Ми, опозиційні сили, зможемо відстояти волевиявлення виборців”, — запевнив політик.

Відповідаючи на запитання щодо наступних виборів міського голови Києва, Кличко чітко заявив, що він балотуватиметься на цю посаду. Але спершу треба вияснити, коли мають відбутися ці вибори, бо парламент уже двічі “провалював” питання про їх призначення. Це попри те, що більше року мер Києва “в бігах” по закордонах. Кличко пропонує два варіанти терміну виборів: або весною цього року, або восени, одночасно з виборами парламенту. Але спершу треба внести зміни в законодавство: вибори голови необхідно проводити у два тури, а міському голові повернути належні повноваження, адже його обирають усі виборці столиці.

Отже, позицію одного з рейтингових лідерів опозиції ми вже почули. Слово за іншими партіями — “Нашою Україною”, “Громадянською позицією”, УНП, низкою близьких їм партій. Отож виборчі перегони починаються.

Хто ж стоїть за кожним із нас?

Після 1994-го, коли доля звела нас у першій, демократичного скликання, Київграді, ми з ним не так уже й часто бачилися. Впродовж останніх, більш ніж півтора десятка років, були це коридори влади (1995—2000 рр. Микола Горбаль — народний депутат України), прес-конференції, круглі столи УГС, УРП, активним членом яких він був із перших днів їх заснування. Були ще й інші зустрічі на різних з'їздах, конгресах, презентаціях, мітингах і демонстраціях. Торік, на День підняття національного прапора біля Київради, коли не побачив його серед нечисленних колег-депутатів під час нашої традиційної зустрічі, з'явилася гостра потреба зустрітися. Зателефонував додому. Син Миколи Андрійовича, Андрій, повідомив, що “батько останнім часом майже безвиїзно живе в селі”. І раптом випадок зводить нас на вечорі пам'яті Михайлини Коцюбинської. Часу, щоб поговорити, було обмаль, тому й домовилися зустрітися при нагоді в редакції. В гостину прийшов не з порожніми руками — книжкою “Презентація життя”. Наша розмова мимоволі заснувалася навколо порушених у ній проблем...

— У моєму розумінні будь-яка нація є божим промислом, хоча науковці визначають її як етнічну спільноту з єдиною мовою і самосвідомістю. Розмірковуючи про роль і місце Тараса Шевченка у житті українського народу, я згадую приклад із Даниїла Андреева (книга “Роза мира” — *Ред.*). Автор-містик стверджує, що спілкувався з вищими силами й запитав, чий душі відомих людей є на найвищих сферах (від чистоти душі залежить, як вона може високо піднятися), то отримав відповідь: Павел Флоренський і Тарас Шевченко.

Хіба не дивно, правда? Можна по-різному ставитися до візій Андреева. Для нього особисто Шевченко — селянський поет, а не Пушкін і не Лермонтов! І він, не повіривши почутому, ще раз перепитує. Відповідь незмінна. Для Андреева було те важко зрозуміти, мені — ні. Я народився в тій частині споконвічно українських земель, які під час війни вщент було сплюндровано — Лемківщині. Наша говірка далека від мови, якою писав Шевченко, і яку ми нині називаємо літературною. Ми сьогодні на цій мові стоїмо. Він зафіксував її і передав нам. Мало не в кожній лемківській хаті висів портрет Шевченка. Жінки наші читали “Кобзаря” і плакали... Він був об'єднувачем нації. Для когось було незрозуміло, чому “оні Шевченка возле ікон ставят”. Але ось інша думка, ба, твердження, що дух Шевченка у найвищих небесних сферах?! Чи ж міг просто *кріпак* так сказати: “Я на сторожі коло їх поставлю Слово...”. Хіба це не слова справжнього пророка?

Вдумаймося ще раз: хлопчик із села, з кріпацької родини, якого в 14 років вивезли з України у Московщину, починає писати. І то такою мовою, що, читаючи його твори, я ніде не спіткнуся на незрозумілому слові. Це без літератураторів, без коректорів писано. Без філологічної освіти. Не можу цього зрозуміти, цьому немає жодного пояснення. Бо я спотикаюся на текстах Лесі Українки, Франка. Я не філолог, іноді мені хочеться уточнити якесь їхнє слово, але ж не в Тараса Шевченка!

Феномен Шевченка лежить не лише в його Слові. Якби Шевченко не писав, не малював, але здійснив той подвиг, коли повертався в Україну, зібрав невеличку українську інтелігенцію (що називали себе малоросами), яка ще жила Україною, і вдихнув у них любов до свого народу, то лише за це він вартий возвеличення. Погодьмося, це винятково політична роль, хоч він робив це на рівні інтуїції. Ті, хто любив Україну, називаючи себе українцями, їздили і записували фольклор ма-

лоросійський, навіть думки не допускаючи, що вони можуть бути поза імперією Російською, підсвідомо працювали на Україну. Що було б, якби ми не мали на той час Шевченка? Однак він був, хоча поруч десь ходив Гоголь, великий українець, але російський письменник. Купа малоросів була в Петербурзі, які прислужували, творили і возвеличували... не свій народ. І тут раптом кріпак чиняє бунт проти імперського Колоса. Що це таке, як не божий промисел?

У мене таке відчуття, що нація як духовна субстанція у космосі, як промисел господній, сформована для чогось, для якоїсь великої місії. Коли народ стоїть на грані катастрофи, то Бог посилає йому такого як Шевченко. Його дух виніс Україну перед пірвою денаціоналізації й небуття.

Щось подібне було 2004-го, коли Україна вийшла на Майдан. Якби ж ми мали в особі Віктора Ющенка трохи іншу постать, то той, “четвертий”, може б, не торжествував, а ми не зазнали б гіркоти розчарувань.

— *Кого маєте на увазі — “четвертий”?*

— 1990-го мені довелося побувати в Америці — виклик зробила Надія Світлична. Якось вона каже мені: “А ти знаєш, до США Олесь прибув, їздить, виступає в українських громадах”. І показує мені відеозапис однієї із зустрічей Бердника. Незважаючи на багаторічне ув'язнення, він мав благородний вигляд і взагалі умів себе подати... Виходить на сцену з рушником, на обличчі, обрамленому розкішно сивою бородою — щирість і смирення. У кадрі він говорить: “Кожен із нас, коли нас двоє, має гідно поводитися і пам'ятати, що тут із нами стоїть ще третій”. Це натяк на присутність Бога. Але ж за людиною завжди стоїть і “четвертий” — Лукавий. “Яке щастя, — кажу

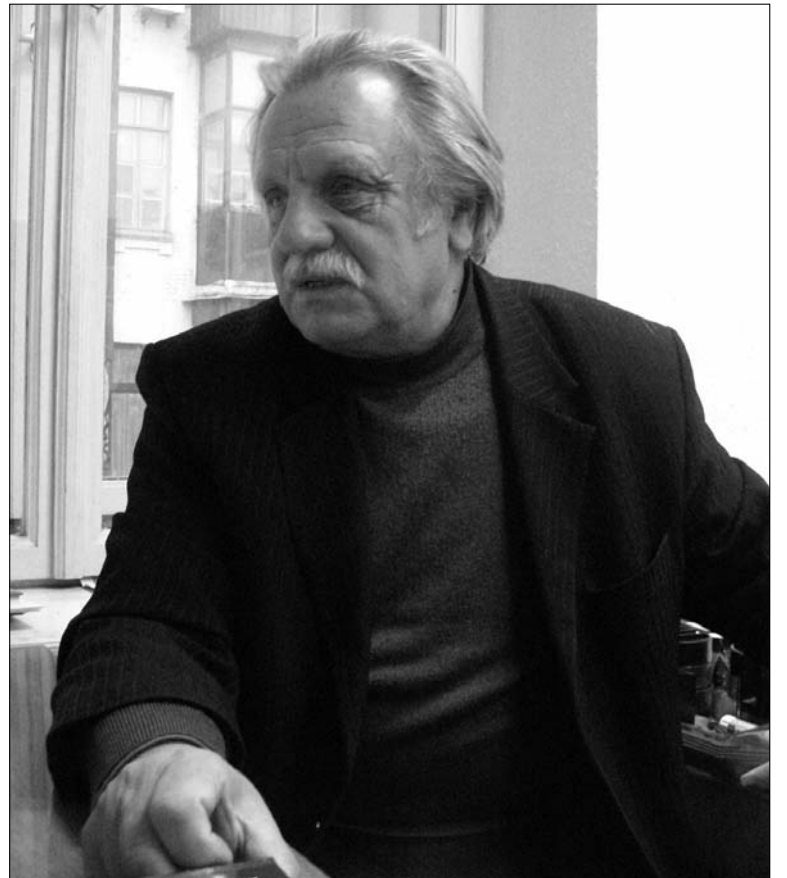
Надійці, — що мене на тому вечорі не було. Я б не втримався і запитав: “Лесю, а тоді, коли Ви писали з майором КДБ покаянню заяву, що, третього там не було?”.

— *Ви ж з ним сиділи за однією і тією ж статтею і в одному таборі?*

— Коли мене туди привезли, його перевели на полегшений режим. Звідти згодом і випустили. А потім розповідали, що у табір привозили фільм, де він у вишиванці, з бандурою, десь іде понад Дніпром, співає... А коли мене арештували втретє (за день до звільнення), не випустили з ув'язнення, то мені принесли покаянню заяву Бердника в камеру. Зробили її великого плакатного формату. Я був уже тоді членом Української Гельсінкської Групи, до якої вступив перед другим арештом. І в тій покайній заяві була фраза, що “ніяких порушень прав людини в Советському Союзі не існує, все це вигадки західних спецслужб (це каже Бердник), прекрасно це знає Микола Руденко і Левко Лук'яненко. Просто їм не вистачає сміливості про це заявити”. “Якщо ти, Лесю, — думаю про себе, — такий сміливий, а вони такі боягузи, то чому ж решту наших товаришів запроторили в контабори?”. Офіційно від мене тоді не вимагали навіть покайняння. Бо Олесь — засновник УГГ, а я простий собі член Групи. Міг сказати, що, мовляв, я ж не знав, що вони собі на верхах там думають, повірив їм, тому і кається мені ні в чому. За ворітьми дружина мене чекає, та й відсидів я на той час уже 12 років. Хто б мене осудив?

— *Як же Ви вчинили у тій непростій ситуації?*

— Очевидно, що я того не зробив. Кегебістам відповів: “Якщо Бердник щось там писав, то це його проблеми. Я ніколи ні з якими спецслужбами не мав справ і не матиму!”. Після того, як я п'ять років відбув на граніт-

них кар'єрах за брутально сфабрикованою справою, вони сподівалися, що Горбаль візьме гріх на душу і скаже, що порушення прав людини в СРСР нема. Я ніколи б цього не зробив! “Ну, смотріте, смотріте!” — тільки й відповіли мені... Розумів, що знову отримаю 15 років. Однак... Скажіть: як могли спокійно дивитися ті кадри фільму його товариші по ув'язненню, — як Олесь ходить понад Дніпром, глибокодумно-щасливо перебираючи струни бандури і т. ін.? Але їхня, кегебістська, логіка була не для нас.

— *Олесь Бердник — українець, цікавий, оригінальний у своєму світобаченні письменник, засновник Української Духовної Республіки. Микола Руденко у своїх спогадах пише про нього досить вибажливо...*

— Створення Олесем Української Духовної Республіки, було, поза сумнівом, доброю ідеєю. Діяльність УДР, точніше, її учасників, відіграла певну роль у духовному відродженні українців. Але коли 1991 р. кандидатуру Бердника висунали на пост президента? “Лесю, — так думав не тільки я, — ти зламаний і не маєш морального права вбиратися в тогу лідера нації”. Той, хто справді має таке право, не мусить мати “зерна неправди за собою”. Він не повинен бути слухняним знаряддям того, “четвертого”. Тому очевидно, що я був би “провокатором” на якому-небудь зібранні, де б Олесь витійствував перед людьми, що слухали його з відкритими ротами як страдника за правду, як чергового месію.

Повною мірою це стосується, — а може, ще більше — провідників нинішніх. Якщо сьогодні хто говорить про чистоту духу, духовність, той має бути зразком у своїх думках, почуттях, вчинках для інших. Бо решта все — від Лукавого. Бог кожному із нас дав прекрасну дорогу, щоб явили свою чистоту духу, не сходячи з неї на манівці. Розумію, що не кожному дано з гідністю пронести свій хрест по життю, тому й не засуджую Олесь. Бог йому суддя. Про це я делікатно згадую, між іншим, у своїй книжці “Презен-

тація життя”, яку присвятив Світличним — Івану, Надії, Леоніду.

— *В останній книжці мемуарів, як і в попередній — “Один із шістдесяти” Ви згадуєте кілька прикладів зрадництва й розмірковуєте над ними як явищем людського духу, що потрапляє в залежність від “четвертого”...*

— Справді, в “Презентації” я приділив цьому увагу. Та й прикладів не бракувало. Зокрема розповідаю про Марічку, дружину одного із провідників у Закерзонні Орлана (Василя Галаси). КДБ випускає її з Володимирської в'язниці, вивозить аж за кордон, до Німеччини. Це ж скільки треба було, напевно, здати криївку, щоб тебе звільнили і випустили на Захід? Вона написала книжку “Тисячу доріг”, де правда в неї розходиться з істиною. Тому я мусив про те сказати. Спокою мені не давала пам'ять про сотні, тисячі тих нескорених бійців УПА, простих селянських хлопців, які мужньо каралися по 25 років і вмирили у советських концтаборах за своє право бути українцями і жити у власній державі.

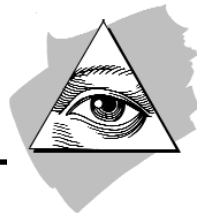
Надія Світлична, коли її арештували після Івана, теж могла сказати, що вона комсомолка і не знала, яку то книжку дав їй брат, тисячу разів вона могла б розкаятися, бо на руках маленька дитина. Та й сам Іван Світличний казав, що він би зрозумів і пробачив, якби Надія знайшла собі якесь виправдання, щоб уникнути арешту. Але вона того не зробила, не покривила душою. Тому на тлі цих світлич душ-шістдесятників, вояків УПА будь-яке відступництво, які б йому не були виправдання, є гідким і жалюгідним.

— *Але ж советська система, як вершина лукавства (чи Лукавого) була надзвичайно вигадлива в обмані простого, часто просто неосвіченого люду. Чи можна засуджувати їх за це?*

— Звернуся до своєї “Презентації життя”. За сюжетом вона двопланова, де поруч зі спогадами, щоденниковими записами

Пікетувальники кегебістського офісу: англійська журналістка, Олесь Шевченко, Діана Бідочко, Микола Горбаль

сусідє художня оповідь під спільним, шоразу повторюваним заголовком “Червоні серветки”. В одному з розділів розповідаю про дідуся, якому онук марно говорить про злочинства більшовиків-комуністів, намагаючись переконати в антилюдській суті советської влади. Старий не погоджується, згадуючи черевички, що отримав у дитинстві (як сказали: “від самого Сталіна”), коли його після смерті батьків і сестрички під час Голодомору, віддали у дитбудинок. Я мусив про це написати, бо звідки взяли ці черевички?

Після першого ув’язнення я приїхав до Києва, одружився, з великими труднощами влаштувався на роботу. Працював у Ботанічному саду, монтували й зварювали теплиці. Заробіток копійчаний, а тут сім’я, син народився. Потім побачив оголошення, що потрібен електрик по ліфтах — обходчик. То я й пішов туди. Була там тітонька обходчиком, жила на вулиці Кіквідзе. Це вона мені розповідала про ті “ботіночки”. Коли я намагався її переконати, що мільйони людей загинули з вини більшовиків, Сталіна, вона сердилась: “Не хачу слухати, он мнє ботіночки подаріл!..”. А в самій всьй родина 1933-го загинула. Так і не переконав, бо нічого тут не поробиш, це патологія. Такі й досі голосують як не за комуністів, то за “канкретних пацанов”, втішаючись кілограмові гречки чи сотні гривень. Є люди, яких не можна вилікувати від того...

— **А тих, хто є “елітою нації” — нинішніх формально-узакоєених проводирів?**

— Наш “гарант” має непоганий вигляд, у нього навіть відносно нормальна мова, якщо порівняти з прем’єром. Але я не сприймаю цю людину як президента. Ну, не мо-жу!!! І не лише тому, що серед його оточення — вчорашні члени “вуличних бригад”. Не можна, щоб нація обирала собі проводиря з бандитського клану. Це неможливо. І тому, коли народ опускається до такого вибору, то він сам себе принижєє і карає.

— **А може, для донеччан, луганчан, населення південних регіонів і не тільки такий вибір є виявом гордості?**

— Самі знаєте, що це не так. По-перше, не забуваймо про потужний вплив і неприховану роботу величезної п’ятої колонії. Це не вигадка, не заязлений жупел. Один із колишніх співробітників КДБ, який виривався за кордон, оприлюднив інформацію, що в Києві, у вищих ешелонах влади мало не кожен третій агент Москви. У нас їх і раніше не бракувало, але то було за Союзу, коли наша держава була частиною “єдиної і неделимої”. Скажіть: чи існують нині в Україні для російської розвідки якісь проблеми? Жодних! Тому, думаю, наша доля українська, так, як це сталося в 1991 р., багато в чому залежить від того, що робитиметься в Москві.

По-друге, будь-яка нація свідома насамперед завдяки своїй інтелігенції. Що ж ми хочемо, коли Україна за 300 років під Російською імперією з року в рік втрачала переважну більшість усього розумного, ділового, а те, що не перекуповувалося за “шмат гнилої ковбаси”, знищувалося москалем. Жорстоко нищився цвіт нації, нищилась мова, культура, письменство, церква, усе те, що не вписувалося в прокрустове ложе московської імперської полі-

тики — від Петра І й Катерини ІІ до Сталіна й Путіна включно. І вони були не одні. Один Каганович скільки горя завдав українському народу!

— **Невже співвітчизники із східних і південних областей такі недалекі й наївні, що досі не розуміють, хто і навіщо маніпулює свідомістю українців?**

— Хто вам сказав, що не розуміють? Згадаймо: Стус, нескорений український поет і правозахисник, приїхав із Донбасу; книжку “Інтернаціоналізм чи русифікація?”, яка сколихнула в 60-х роках нашу інтелігенцію, написав донеччанин Іван Дзюба; Микола Руденко, колишній політрук, секретар парторганізації Спілки письменників, що стане засновником Української Гельсінкської Групи — луганчанин; Іван Світличний і його сестра, Надійка, родом теж звідти; Алла Горська, яку підступно і жорстоко вбили кгебісти, — з Криму.. Тому передчасно зарозумілі й короткозорі політики безнадійно махнули рукою на *наш Схід*. У мене є всі підстави вважати, що Україна, Велика Україна почне будуватися зі Сходу. “Четвертого” там уже побачили.

— **Чи варто українцям вичікувати, покладаючись лише на провидіння Божє? Бо хоч у народі кажуть, що буде те, що Бог дасть, а бути може лише те, що самі зробимо...**

— Мусимо докладати зусиль, щоб світлїх душ довкруж нас стало більше. Незалежно від того, хто ти є — письменник чи учитель, лікар чи програміст, науковець чи журналіст. Уже самі науковці (матеріалісти!) говорять, що якби наука взяла за основу свого розвитку Святе Письмо, людство уникнуло б чимало нинішніх проблем.

От, наприклад, сьогодні вам задзвонив телефон десь аж з Америки. Ви відповідаєте: ало-ало! Нині й дитину вже не дивує цей голос, перенесений космічною хвилею. Тому я кажу: всі дотеперішні досягнення науки — то лише мікроскопічні уколи голкою у велетенський Всесвіт. Незмінним залишається боротьба за наші душі тих, що справді стоять за кожним із нас — Третього і “четвертого”. Якщо люди, насамперед інтелігенція усвідомить, що все сказане, замислене матеріалізується (навіть думка!), і робитиме все, щоб воно було справді чистим і світлим, то чистими стануть і наші дії. Страх смерті стане відсутнім, бо знатимеш, що ти безсмертний, тобі стане легко жити. Ти будеш відкритим, чесним, прямим. Нема потреби лукавити. Бо лукавство і Лукавий є зло. Накопичення чистих сил — передумова реалізації сподіваних задумів. Ще Вернадський про це говорив. Але помисли мусять бути чисті. Тоді все можна. “Просіть, і буде вам дано”, написано в Біблії.

Коли я знаходив в Америці, в архіві Надії Світличної клаптики цигаркового паперу, списані мною в зоні і передані на волю, я казав: це містика! З припискою “Доставить эти документи за адресом Н. Свитличной”, незбагненно долаючи перешкоди й тисячі кілометрів, вони потрапляли за призначенням. Я навіть зараз не знаю, хто це робив. Тому вірю, що без вищої сили нічого не відбувається. Якщо справа праведна.

Спілкувався
Микола ЦИМБАЛЮК

Олекса Рїзниченко (в центрі) на ювілеї літстудії “Чумацький шлях”

Ми, донецькі...

Олекса РІЗНИЧЕНКО,
член НСПУ

Останнім часом ці два слова звучать якось поособливому. З негативним відтінком... Цікаво, що я недавно переосмислив їх по-іншому, після відвідин мого рідного Єнакієва, де з’явився на світ. Моя мати Катерина Сологуб возила з Кіровоградщини туди щось продавати, там познайомилася з моїм батьком Сергієм, який народився у донбаському селі Рїзниківка Ямського (зараз Сівєрського) району.

Який був той рік, коли я народився, ви можете уявити хоча б з того, що в ту ніч, 24 лютого, був розстріляний друг Сталіна Серго Орджонікідзе. А по всій “імперії зла” та сама доля спіткала тисячі інших людей, яких оголошували “ворогами народу”. Душі їхні, не покаяні, не відмолені священиками, літали над Україною. А я, народившись, мав зробити перший вдих, а отже, вдихнути в себе якусь із тих душ...

*Із першим, із судомним вдихом
Чию вдихнув, якщо одну,
З таким несамовитим криком
Її зустрівши... Чому?
Чию верстаю далі долю
Із тридцять сьомого, того?*

*Спадковість полум’я і болю
Народу їхнього... мого.*

Отже, я вдихнув того степового донецького повітря 1937 року.

А запросили мене до мого рідного Єнакієва на ювілей літературної студії “Чумацький шлях”, виповнилося їй 85 років. Керує нею Василь Чубенко, український поет і краєзнавець, мій давній друг.

Із неї виросло 15 членів Спілки письменників — і Станіслав Жуковський також, що керував донедавна Донецьким відділенням Спілки письменників. Це він в Івано-Франківську під час шевченківських днів 22—23 травня 2001 року підійшов до мене і поклався познайомитися з Віктором Януковичем, тоді головою Донецької обласної адміністрації. “Олексо, ти ж родом з Єнакієва! А Янукович теж звідти родом. І це він прийняв естафету від Івано-Франківського Вишиванюка, бо наступного року оце Шевченківське свято має бути у нас, у Донецьку”.

І Стас підвів мене до Януковича, що стояв поруч із Вишиванюком і дуже зацікавлено слухав артиста, який читав вірші Тараса перед п’ятнадцятитисячним натовпом. Ми обмінялися візитками, поговорили про наше місто, Янукович пообіцяв, якщо я приїду, повезе мене у Єнакієве. Та тоді поїхати якось не склалося.

Аж тепер, через десять років, їдучи туди в потязі, я написав короткого вірша, де втілив свою давню мрію — показати містичний зв’язок Єнакієва і Києва не тільки фонетично, а й історично, психологічно.

МИ, ДОНЕЦЬКІ...

Кий — молот, жезл, посох, палиця,
князівська ознака, символ влади

*Василеві Стусу, Олексі Тихому,
Миколі Руденку, Володимиру Сосюрі,
Іванові Дзюбі, Роману Ковалю,
Костянтину Ситнику, Василю Бикову,
Василю Чубенку, Юрію Доценку,
Антону Бобірю, Станіславу Жуковському...*

Я не київський — єна-київський,
Чи й Ма-київський степовик,
А точніше — я Рїзни-київський:
З Рїзниківки* мій рід і лик!

Ми, донецькі, неупокорені —
Рід козацький жив-кий, стрім-кий!

Бо куди не крути, а в корені
Проявляється *Київ, кий!*

19 грудня 2011 р.

На ювілеї літстудії я почув і побачив багато цікавого, повчального, яскравіше, глибше зрозумів, що мій Донецький край — батьківщина патріотів найвищої проби. Подумайте самі — Володимир Сосюра, автор знаменитого вірша “Любїть Україну, як сонце любїть вишневу свою Україну...”. Яку нагінку він витримав від партійних органів за цей прекрасний вірш! Мало не збожеволів...

Микола Руденко, інвалід війни, знехтував посадою партійного секретаря у Спілці письменників і став дисидентом. Та ще й яким! Очолити Українську Гельсінкську Спілку, написати геніальні економічні праці, створити багато художніх творів! Стільки років відбуту у ГУЛАГу! Слава його вийшла далеко за межі України.

Василь Стус закінчив Донецький університет, пішов на про з московською імперією — і переміг, “смертю смерть поправ”!

Олекса Тихий. Родом із Дружківки, недалеко від Горлівки. Він теж поклав своє життя на оltар України. Це і його разом із Василем Стусом та Юрієм Литвином вся Україна перепоховала з табірної цвинтаря на Байковому кладовищі у Києві...

Академік Іван Дзюба, який розворушив, зворохобив усю Україну своїм есе “Інтернаціоналізм чи русифікація?”, пославши його просто в ЦК компартії України! І я, народжений в Єнакієвому, з фотоплівки роздруковував цей твір в Одесі й роздавав людям, за що й відбув у таборах п’ять із половиною років.

Роман Коваль, який зараз ворохобить оспалих і зневірених громадян, пробуджує у них козацькі гени, козацьку завзятість і снагу, скеровуючи вогонь із Холодного Яру і на Київ, і на Львів, і на Донбас, свою батьківщину.

Антін Бобир і Юрко Доценко видають чудову, могутню газету “Україна козацька”! Василь Чубенко, який нині керує Єнакіївською літературною студією “Чумацький шлях”, багато написав книжок про козаччину, одна з яких так і зветься “Я — нащадок!”

Можна ще багато кого назвати з тих **нащадків українського козацтва**. Хоча б міський голова Єнакієва Серго Рухадзе, який два роки тому став генерал-хорунжим Українського козацтва. Віктор Логачов, прозаїк, Марія Олійник, просвітянка і націоналістка, відома на всю Україну.

Тож ви, дорогі читачі, почувши слова “**донецькі**”, згадайте нас, знайте, що ми є, патріоти, уродженці Донбасу. І не забувайте про Василя Стуса, Олексу Тихого, Миколу Руденку, які є озоном духовного українського простору. Згадалося, коли я був в’язнем у концтаборі № 36, влітку 1973 року випав град, а ми збирали градинки і написався ось цей вірш:

*Назбираю склянку граду, назбираю
Серед літа, серед липня, серед раю
Назбираю склянку граду, хоч би впаду,
А він тане і стікає нема зладу.*

*На листочки на зелені, на травини
понизалися градини, мов перлини,
ці небесні самозванці, нечekanці,
неболюбці, себегубці, себеданці!*

*Відчайдушно, занедбавши небезпеку,
Просто в затхлість, у задуху, в спеку, в пекло!
Так прозоро-кришталєво, так відверто —
Просвіжити, проозонити — і вмерти!*

*Назбираю склянку граду, назбираю!
А він тане і стікає, і тікає,
Він зливається з травою і землею,
Не годиться для оглядин і музеїв!*

*Село Рїзниківка у Сівєрському (Ямському) районі — батьківщина мого батька Сергія.

Віталій ДОНЧИК,
академік НАН України

Письменник надзвичайно багатогранного й самобутнього таланту, дивовижної працездатності, Євген Гуцало перебував у розповні своїх творчих сил і ще зробив би дуже багато, якби доля виявилася щедрішою до нього. Він мав би подолати ще не один “виток спіралі”, знову й знову подивувавши нас якоюсь несподівано відкритою художньою гранню, оригінальним поворотом у своєму естетичному світосприйнятті, жанрово-стильовому самовиявленні.

Його творча біографія саме так мені й уявляється — як витки спіралі, де до вже заявленого, знайомого, набутого, освоєного, закріпленого як гуцалівське нарощується нова питома якість. І при тому — Євген Гуцало неодмінно залишався самим собою.

Із перших оповідань, з першої книжки “Люди серед людей” (1962) та наступних збірок “Скупана в лубистку” (1965), “Олень Август” (1965), “Хустина шовку зеленого” (1966), “Запах кроплі” (1969) та інших Є. Гуцало заявив себе як автор лірико-психологічної прози, акварельного письма, зосереджений не просто на внутрішньому світі людини, а на всіх його відтінках і нюансах, як поет природи, що тонко відчуває й відтворює її переміни, гру її кольорів, гаму запахів, як охоронець краси, добра, людськості й людяності.

Новим етапом у творчості Є. Гуцала і новим словом в українській прозі стали його повісті з часів війни та повоення “Мертва зона” (1967), “Родинне вогнище” (1968), потім “Дівчата на виданні” (1971) та опубліковані в 70-ті в журналах, але видані в книжках пізніше — “Шкільний хліб” (1981), “Сільські вчителі”, “Двоє на святі коханця” й ін. Після ранніх повістей прозаїк упевнено розробляє свій власний варіант цього жанру, де помітно посилення об’єктивно-епічного начала, пильний інтерес до народних характеристик, увага до композиції й сюжету, художня ощадність розповіді. Збагачується психологічно-філософський шар тексту й підтексту — у “вчительських повістях” запам’ятовуються, наприклад, роздуми автора про добро і зло, про духовну свободу і примус зовнішнього чи внутрішнього обов’язку, про людське щастя, хибність категоричних і однозначних суджень про життя й людину — бо вони безмежні у своїх виявах.

Ще один “виток” на шляху Гуцала-прозаїка — новелістика 70-х—

початку 80-х років, до якої він знов повернувся. Книжки оповідань “Орлами орано” (1977), “Що ми знаємо про любов” (1979), “Полювання з гончим псом” (1980), “Мистецтво подобатись жінкам” (1985) засвідчують поєднання в Є. Гуцалові лірика й епіки, тонкого психолога й портретиста, “жанрового” художника. Тут знову ж таки, як і в більшості попередніх творів, у центрі уваги автора — люди села, що постають у своїх живих і органічних зв’язках із навколишнім світом. Певна річ, є й твори, звернені до міського життя, чимало тут героїв, що тісно пов’язані і з містом, і з селом. Головне ж — в оповіданнях уважно висвітлюється те, у чому проглядають народна традиція, національна своєрідність нашого життя. Ми легко впізнаємо своє, українське, село, яке Є. Гуцало знає напроцуд глибоко й ґрунтовно — всі оті великі й малі клопоти селян: догляд за худобою, городом, хатою тощо. Є тут і те, що прийшло в нові часи в село — органічно, як знак ХХ ст., чи силоміць і штучно нав’язане — тваринницькі ферми й комплекси, кафе-забігайлівки, автобусне сполучення, велосипеди й мотоцикли, кіно, телебачення та багато іншого, доброго й не дуже. Це все тло, на якому вибудовуються сюжетні перипетії та психологічні колізії героїв оповідань Є. Гуцала. А вони — це їздові й доярки, бригадири й агрономи, комбайнери й водії, зоотехніки й бухгалтери, учителі й городники. Старші люди — діди й баби з їхнім невибагливим життям, діти, молодь, надто та, яка поки що шукає себе, стоїть перед вибором свого шляху.

Новелістичні збірки Є. Гуцала — це літопис подій особливих, подій духовного, внутрішнього життя людини. Вони відбуваються щодня

ПОДВИЖНИЦТВО

14 січня 2012 року минуло 75 років з дня народження видатного українського письменника Євгена Гуцала (14.01.1937—4.07.1995)

з нами — щемливі спогади, осяяння, раптові спалахи уяви, несподівані настрої, ніби незначні, випадкові діалоги, які, однак, пробуджують хвилю почуттів. Оповідання, які розкривають усе це, є, мабуть, кращими в доробку прозаїка (“Образ матері”, “Ми з тобою не зустрічались у Вавилоні”, “Котилася торба”, “Клен”). Є серед оповідань Є. Гуцала й твори меншою мірою медитативно-настрійні, з чіткіше вираженням зовнішнім сюжетом, подієві, більш драматичні розповіді. Головною віссю тут виступає якщо не факт виразно морально-етичного плану (напр., “Полювання з гончим псом”, “Спадщина”, “Хто ви?”), то цікавий, іноді, може, і дивакуватий, але неодмінно незвичайний, хоч і вірогідний, натуральний людський характер (“Вась-Вась”, “У Вовкових”, “Віізний товариський суд”, “На лиці землі”). У деяких із них, а особливо в таких творах, як “Самонавіювання”, “Умовна міс Кукурудза”, “Травматизм”, “Прокурорський нагляд”, автор вдається до іронії, іноді й злої, а то й до шаржу.

Бачимо в збірках 70—80-х років (зокрема, у названих та ще у творах “Пісня про Варвару Сухораду”, “Пісня про Максима”, “Несамовитий шалений Кирик”, “Пісня про Карпа Окипняка”) поглиблення доскіпливого психологічного аналізу, зміцнення художньої реалістичності, достеменності авторової й особливо діалогічної мови. Бачимо народне велелюддя, значні, пересічні та “незначні”, непоказні характери, поламані долі й постаті, незігнуті, з гордістю та без неї, ті, що примирилися і “обтесалися”, і ті, що ніяк не знайдуть притулку своїй душі, а загалом — наш український люд у злетах і падіннях.

У 80-х роках Є. Гуцало дивує читача й критику ще одним новим і несподіваним поворотом — осаженим фольклорно-міфологічним романом-трилогією “Позичений чоловік”, “Приватне життя феномена”, “Парад планет”. У центрі цього розгорнутого сміховинно-гротескового дійства Хома Прищепа, диwak і мудрець, на всі руки майстер, “найвидатніший характерник колгоспної епохи” — талановита Гуца-

лова спроба народного образу, на кшталт Енея чи козака Мамая.

Химерна проза 70—80-х років, як це ми зараз чітко бачимо, приховувала намагання письменників уникнути нав’язуваної звідусіль “робітничої” чи “колгоспної” тематики (з неодмінними ідейними атрибутами й ієрархією образів, із наперед заданими “художніми” висновками) та ввести в українську прозу національні характери й національну проблематику, прокреслити лінію тягlosti між минулими, традиційними цінностями українського народу й сучасним життям, розгортати в умовно-алегоричній формі заборонене тоді національне “етнознавство”. Як і раніше за срібним інеем на чорній ранковій ріллі чи димом листяних багать наша критика (принаймні її частина) не вміла побачити глибинного національно-духовного, патріотичного пафосу, так і зараз навіть проникливі дослідники не поцінували належно цю спробу прозаїка вийти на цілком інші ідейні та художні виміри й терени.

А проте в трилогії “Позичений чоловік” викликало справжнє подивування й захоплення безмежне буяння українського народного слова — мабуть, тільки Є. Гуцало в нашій літературі міг відтворити отой безмір приказок, прислів’їв, повір’їв, загадок, давніх і найновіших фразеологізмів і новотворів, настільки оригінально переплавлених, обмежених, уживлених в авторову розповідь, що для цього йому, здавалося, треба було перелаштувати саму свою художню свідомість, саме художнє мислення, тобто знову ж таки бути цілковито новим, залишаючись самим собою.

З настанням нових часів, початком демократизаційних процесів в Україні Є. Гуцало не пішов, як багато його колег-шістдесятників, у політику, але й від боротьби за незалежну українську державу, за державність української мови, від творення нової України не відсторонився — як письменник і громадянин, син своєї землі, він усім серцем і конкретним ділом підтримував національно-духовне відродження, виступав у пресі, далі працював, окрилений вільними умова-

ми для творчості, переймаючись ширшими роздумами про свій народ, його історичну й сучасну долю.

Написано цикл гострих і точних статей (друковані в “Літературній Україні”), про який він на врученні йому премії Антоновичів незадовго до смерті сказав: “...Гріх було не задуматися над співжиттям, з дозволу сказати, російського та українського народів на українській таки землі, гріх було не задуматися над російською ментальністю, яка не є такою сама в собі чи сама по собі, а яка силоміць заклала у свою дуже специфічну структуру нашу українську ментальність, нашу по-своєму дуже специфічну структуру української вдачі. Силою агресії, силою зброї, силою патологічної брутальності й патологічного розбою нам постійно нав’язувався культ російського народу, нам постійно нав’язували цивілізацію брехні, пияцтва, ненависті до праці, нав’язувалася цивілізація безгосподарності, хаосу, безперспективності, цивілізація мародерства. Зрештою, ота війна в Чечні, яку бачимо сьогодні. Така сама чеченська війна велася в Україні завжди. Тут вистачало отих контрактників, які прибували на заробітки, як нині приїжджають контрактники з усієї Росії на заробітки — убивати! — у Чечню. І хіба Україну не закладено в цю страхітливую цивілізацію постійного пограбування й мародерства, геноциду, хіба сьогодні, як і завжди, Україна не є отією шевченківською покритою? Україна була і є “рабою рабів”, бо такою “рабою рабів” є Росія, іншою вона бути не здатна, але чи можемо ми змиритися й сьогодні з роллю “раби рабів” — України? І чи може тут наша література грати пасивну роль?”*

Це лише схематичний літопис літературного життя Євгена Гуцала, лише пунктири етапів його неспинної творчої еволюції, за якою — велика кількість чудових творів, різні жанри, форми, стильові видозміни, безліч характеристик, сюжетів, зафіксованих ним психологічних, емоційних, настроєвих миттєвостей нашого життя. За цим — думи, почування, уболівання, нові підходи, пошуки, експерименти нашого незабутнього, видатного майстра прози.

Подвижництво — іншого означення, співмірного тому, що зробив у літературі Євген Гуцало, не знайти.

1997

* Гуцало Є. Чому весь час до Бога знімається рука? // Слово і Час. — 1995. — № 8. — С. 8.

Інна РОЙКО,
м. Луцьк

Лауреатом XI Міжнародного конкурсу “Кришталева цеглина” на кращу інвестицію по обидва боки східного кордону Європейського Союзу названо палац-садибу родини В’ячеслава Липинського у селі Затурці на Волині. До оновленого і відбудованого об’єкта з усієї держави та з-за кордону йде небайдужий люд. Певна роль у популяризації палацу-садиби як вельми цікавого об’єкта в пограниччї польської та української культур належить книзі Івана Корсака “Діти Яфета”, яку благословило у світ видавництво “Ярослав Вал”. А про самого В. Липинського, здається, вперше створено таке розлоге художнє полотно.

Із жодним народом світу ХХ століття не повелися так лукаво й жорстоко, як із українцями. Роман “Діти Яфета” гортає сторінки цього пекельного періоду в нашій історії: письменник здійснив ґрунтовну дослідницьку роботу, аби достовір-

На порубіжжі польської та української культур

ніше відтворити постать українського громадського та політичного діяча польського походження В’ячеслава Липинського.

Твір на історичну тематику тільки тоді можна вважати високоякісним, коли він звучить по-сучасному. “Корсакова нарація усім своїм пафосом спрямована в сьогоднішній день”, — пише Михайло Слабошпицький у післямові до роману “Діти Яфета”. — *Це саме той випадок, коли історія повинна виконати роль навчальки сучасності, надати для неї невідпорні аргументи. Корсак виступає у своєму романі й у ролі археолога, який “розкопує” минуле, й реставратора, який із розтрощених уламків відтворює цілісну картину, і портретиста, який з промовистих подробиць відтворює людський і політичний характер свого героя. Одне слово, Корсак уміло послуговується усім тим, що дає авторів універсальний за ху-*

дожними можливостями історичний роман”.

На тлі суспільно-політичних подій першої половини ХХ століття Іван Корсак вимальовує В’ячеслава Казимировича не просто як державного мужа, а як особистість. У романі Липинський — людина тонкої душевної організації, ідеаліст, який повністю присвячує своє життя служінню на той час малоімовірній справі — утвердженню державного ладу в Україні.

Одним із наскрізних мотивів роману є мотив своєрідної самотності. Хоч головний герой — поляк за національністю, проте всім серцем прийняв Україну, здобув визнання українців діаспори у багатьох країнах світу, хоч і не знайшов підтримки поміж своїх рідних.

Іван Корсак використовує у романі вдалий художній прийом: він іноді апелює до головного героя книги, подає матеріал від першої

особи: “А *ще маєш виписати, В’ячеславе, все про матеріальну силу й моральний авторитет, без яких не буває національної аристократії, про володіння нею землею, виробництвом і зброєю, так багато виписати і на полчищах ретельньоко все розклатати...*”. Це створює у читача ефект безпосереднього спілкування із головним героєм.

Назва книги “Діти Яфета” ґрунтується на роздумах В’ячеслава Липинського, коли той з’ясовує причини поразки українських державотворчих змагань у першій третині ХХ століття: “Необуздане хамство і цей раз розвалило Українську державу...”, адже “не було в Україні своєї власної Яфетової сили”. Отак В’ячеслав Казимирович усе життя відшукував однодумців-побратимів — дітей Яфета...

Хоч роман помережаний документами, листами, проте читається легко і невимушено. Але в книж-

ці мало побутових описів, класичної деталізації.

“Діти Яфета” — не перша книга Івана Корсака про яскраві постаті на порубіжжі польської та української культур. Ці постаті ми знаходимо в книгах “Тиха правда Модеста Левицького”, “Капелан Армії УНР”, “Отаман Чайка”, “Корона Юрія II”.

А ще можна помітити щасливий збіг: після “Капелана” було виділено кошти з бюджету на впорядкування крипти Хрестовоздвиженського храму, де покаялись Данило Братковський, фундаторка Києво-Могилянської академії Галшка Гулевичівна та ще низка наших славетних попередників. Після “Тихої правди” ім’я Модеста Левицького було присвоєно Кабінетом Міністрів луцькій гімназії № 4, спадкоємиці уславленої української гімназії 30-х років, а завдяки роману “Діти Яфета” після двадцяти літ бездіяльності, сорому і руйнівошца відбудовано садибу Липинського.

Василь БУДНИЙ

Відомий літератор і громадський діяч, він уже два десятиліття поспіль очолює у Львівському національному університеті імені Івана Франка кафедру української літератури, що її буремного 1848 року заснував для вивчення мови й письменства українського народу Яків Головацький — один із провідних учасників гуртка романтиків “Руська Трійця”. Історія рідної словесності у Львівському університеті за умов бездержавності була, за словами теперішнього її керівника, “гіркою і солодкою працею”, яку великі попередники гідно творили — в огні професійного натхнення і з почуттям громадянського обов’язку. Сьогодні ж професор Тарас Салига з повним правом пишається тим, що за роки української незалежності львівська філологічна школа спромоглася відновити свої давні традиції і розбудувати обнадійливі перспективи дальшого розвитку.

А ще він — доктор філологічних наук Львівського національного університету імені Івана Франка і доктор філософії Українського Вільного Університету в Мюнхені, член правління Львівської організації Національної спілки письменників України, дійсний член Наукового товариства імені Т. Шевченка у Львові, заслужений діяч науки і техніки України, член редколегій багатьох видань, лауреат різноманітних літературних премій і конкурсів, зокрема премії в галузі літературно-художньої критики імені О. Білецького, премії імені митрополита Андрея Шептицького (Фонду духовного відродження України), премії Фонду Воляників-Швабінських при фундації Українського Вільного Університету в Нью-Йорку, літературно-мистецької премії імені Левка і Богдана Лепких; нагороджений знаком Міністерства освіти і науки “Петро Могила”, а нещодавно — орден “За заслуги” III ступеня за вагомий особистий внесок у розвиток національної освіти, підготовку висококваліфікованих фахівців, багаторічну плідну науково-педагогічну діяльність та з нагоди 350-річчя Львівського національного університету імені Івана Франка...

Свіжу атмосферу неспокойних шістдесятих Тарас Салига вдихнув на повні груди, навчаючись на філологічному факультеті Львівського університету ім. І. Франка у другій половині тієї рвйної декади.

...Юнак належав до покоління, народженого в полум’ї Другої світової — прийшов у світ на самісіньке Різдво, 7 січня 1942 р., у с. Викторів на благословенній, але тяжко скривдженій історією княжій землі давнього Галича. Успадкувавши не легку родинну й національну пам’ять, вибирав ті життєві дороги, на яких не треба й не можна було кривити душею. Звертався до тих літературних тем, з приводу яких міг висловлюватися вільно і широко. У кандидатському дослідженні віддав перевагу предметові найбільш нейтральному з ідеологічного погляду — жанрові балади в українській та інших східнослов’янських літературах. Дисертацію захистив 1977 р. і тоді ж був прийнятий у Спілку письменників України.

Із 1983 року, відколи в київському видавництві “Молодь” побачила світ перша його збірка “Право на себе”, Тарас Салига опублікував близько двох десятків книжок і півтисячі статей.

Вивчаючи феномен молодого поезії, критик одночасно стежив за появою нових книжок Ліни Костенко, Івана Драча, Петра Скуня, Станіслава Тельнюка та інших шістдесятників, які продовжували еволюціонувати, потужно впливаючи на тогочасний літературний процес. Одному з найяскравіших репрезентантів поетичного шістдесятництва — Миколі Вінграновському — Тарас Салига присвятив окремо виданий 1989 р. літературний портрет.

Паралельно до процесів, які розгорталися в поезії, Т.Салигу приваблювали й деякі напрями розвитку прози другої половини ХХ ст., зокрема ті, що згодом спри-

Імператив любові

У ці різдвяні дні, коли друзі й громадськість вітають письменника Тараса Салигу із сімдесятиліттям, маємо гарну нагоду подякувати невтомному трудівникові просвітницької ниви.

чинилися до витворення самобутнього обличчя сучасного постколоніального і постмодерного українського письменства. Такими були тенденції психологізації новелістики і насичення її літературними та історичними ремінісценціями, параболлами, символами у творчості Дмитра Герасимчука, Ніни Бічуї, Василя Стефак, Левка Різника, а також оригінальне поєднання історичної романістики і химерного роману у прозі Валерія Шевчука, Романа Федоріва, Романа Іваничука.

Окрім найновіших тенденцій лірики й ліро-епосу, роману й новели, критик не оминув своєю увагою й такі жанрові відгалуження, як література для дітей і про дітей (Григор Тютюнник, Оксана Сенатович, Ярослав Стельмах), нарис, фольклористичні видання українських казок і легенд тощо. Є в його критичному доробку відгук на літературну есеїстику Дмитра Павличка і Романа Лубківського, роздуми над критичними студіями літературознавця Миколи Ільницького.

Друкувався у численних виданнях останніх десятиліть ХХ віку, брав участь у всіх жвавих і живих дискусіях. Притім у позиції Салиги-дискутанта впадають в око дві помітні риси. Перша риса — його настирливе зацікавлення табуованою чи, з погляду радянського офіціозу, небажаною тематикою, до якої належали питання пошуків оригінальної поетичної форми в українській поезії, її національної самобутності тощо.

Друга риса дискусійної позиції критика — безкомпромісне ставлення до літературного фальшу. Працюючи в жанрі рецензії та огляду, він спостеріг поширення в застійні часи тривожних тенденцій — відмову творчої думки від еволюційної спіралі, монотонний рух “по колу”, коли шаблони “актуальної тематики” і стильовий гладкопис забезпечували митцям надійну гарантію від ідеологічних цюкувань. Тому писав занепокоєно, без фіміама і компліментів про невдалі твори не лише беззахисних початківців, а й шанованих митців — тих, кого особисто знав і любив. Таким статтям не раз надавав нещадного іронічного забарвлення, однак засновував їх на аналітичних доказах, які промовисто свідчили про вторинність, ремісництво чи недбалість досвідчених авторів.

Тарас Салига, як і переважна більшість сучасників, відгукнувся на грандіозні зрушення вісімдесятих посиленням у своїй критиці публіцистичного елемента, переорієнтацією на соціально-політичну й культурологічну проблематику. Разом із друзями-однодумцями він узявся за видання часопису відновленої 1990 р. “Просвіти”, поринув у роботу відродженого Наукового товариства імені Шевченка, якими публікаціями заповнював “білі” і “криваві” плями в літературній історії України: стрілецька поезія, творчість Святослава Гординського, Юрія Дарагана, Олексі Стефановича, Володимира Яніва, Наталі Лівицької-Холодної, Галини Мазуренко, Оксани Лятуриної...

Із тих публікацій народилися добре знамі сучасному читачеві книжки Т. Салиги — “Продовження” (1991), “Високе світло” (1994), “Імператив” (1997), “Відлитий у строфи час” (2001), “Вокатив” (2002), “Вогнем пречистим” (2004), “Воздвиження храму” (2009), “Екслібриси Евтерпи” (2010), які заповнені по вінця найрізноманітнішими літературознавчими студіями, критичними есеями й інтерв’ю, присвяченими малознаний модерній поезії ХХ ст. Малоизвестні тому, що деформоване тоталі-

таризмом українське письменство чи не всуціль складалося з маргінесів (цебто явищ, які були винесені за межі літератури упривілейованої). Саме їх Т. Салига переніс у центр уваги, згідно з тією логікою історичної справедливості, яку сповідує сучасна постколоніальна естетична свідомість.

Упродовж останнього двадцятиліття критик своєю багатогранною діяльністю чутливо реагує на виклики часу: через неможливість тримати в полі зору весь розбурханий літературний процес він, як і чимало його колег, зосередив увагу на особливо вразливих його проблемах, закорінених в етичне підґрунтя духовного життя постколоніального суспільства, а також звернувся до пильного вивчення донедавна заборонених і тому занедбаних сторінок нашого письменства ХХ століття, таких як міжвоєнне двадцятиліття, діаспорна література і творчість шістдесятників та дисидентів. В “Імперативі”, скажімо, йдеться про неперервну тисячолітню традицію української духовно-релігійної поезії, стильові течії часів “Молодого Музи” і міжвоєнного двадцятиліття, феномен стрілецької та упівської поезії, літературні явища діаспори, творчість шістдесятників й учасників дисидентського Опору. В епіцентрі книжки “Вогнем пречистим” — огненна поезія Євгена Маланюка, а збірка “Воздвиження храму” збирала цю тематику в єдину концептуальну цілість — від шевченкознавчих і франкознавчих праць і до відгуків на творчість сучасників, висвітлюючи літературу українського Опору як справжню Атлантиду, яка вже виринула на поверхню, але ще не розпізнана нами в усьому її велетенському огромі.

Де початки цього яскравого явища, які його джерела? Як любов до “милої Франції” струменіє від середньовічної “Пісні про Роланда” і до поезії французького опору (Ануй, Елюар, Арагон), так і визвольні ідеї наснажують українську літературу від “Слова о полку Ігоревім”, козацьких і гайдамацьких пісень і до стрілецької, “вісниківської”, повстанської, шістдесятницької поезії. У працях першопроходця цієї важливої теми — Тараса Салиги — нескорену повстанську музу часів Другої світової війни й перших повоєнних десятиліть осмислено як масову і політично заангажовану в найкращому значенні того слова. Залишається вона такою й по сьогоднішній день, бо передається з покоління до покоління у хвилюючих піснях: “Іхні автори гинули у боях, підривалися гранатами в “кривках”, щоб не потрапити до рук ворога живими. Їх розстрілювали і німці, і “брати-визволителі” на очах матерів і коханих, їм вигадували найстрашніші тортури районні, обласні і столичні “оперуповноважені”, на них зво-

дили найбрутальніші наклепи, та віршів — мови їх гніву, любові, надії здолати ніхто не зміг. Вони приходять до нас крізь час” (Салига Т. Воздвиження храму. — Львів, 2008. — С. 166).

Серед численних праць, присвячених останньому, шістдесятницькому, етапу літератури Опору привертає увагу книжка “Всесвіт, гори і він. Петро Скунець” (Ужгород: Гражда, 2007).

Взагалі якимись рисами своєї вдачі Тарас Салига нагадує запеклого колекціонера-фаната... От тільки залюблений він не у мертві речі, а в рідкісні твори рідного слова. Визбирає їх у найнесподіваніших місцях, щоб поділитися своїми знахідками з читачем. Збираючи знищувані впродовж десятиліть духовні скарби, літературознавець упорядкував такі безцінні видання, як антології “Стрілецька Голгофа” та “Слово Благовісту”, а також збірки творів Є. Маланюка, Р. Купчинського, Б. Кравців, В. Лесича, Марка Боєслава та інших митців, до творчості яких наш читач не мав досі доступу. У “Стрілецькій Голгофі” (1992) зібрано хвилюючі зразки національно-визвольної поезії часів УНР-ЗУНР, багато з яких побутують і сьогодні як народні пісні. А друга антологія — “Слово Благовісту” (1999) — велике за обсягом і святково оформлене видання, присвячене Тисячоліттю з дня народження Сина Божого, яке вперше ознайомило новочасну Україну з її багатомірною духовно-релігійною поезією. У розлозі вступному нарисі Т. Салига простежив неперервну тисячолітню традицію нашої багатомірної сакральної поезії від середньовічних її витоків через духовні вірші козацької доби, Шевченків “Кобзар”, Кулішеві псалми, “Мойсей” І. Франка — й до новітніх зразків П. Тичини, Є. Маланюка, Б. І. Антонича, поетів “Логосу”, Празької школи, МУРу, Нью-Йоркської групи.

Низку есеїв присвячено національним будителям М. Шашкевичеві, Т. Шевченкові, І. Франкові. Дискусійно спрямовані й оцінки деяких шевченкознавчих і франкознавчих схем Г. Грабовича, Т. Гундорової, Я. Грицака. Зрештою, відверта публіцистичність звучить уже в самих заголовках багатьох статей Т. Салиги: “Нам треба стати українцями”, “Світла ідея та геройський чин”, “Якщо б ми жили за Шевченком”, “Посттоталітарна недуга деяких франкознавців, або Лікарю, зіслися сам”, “Щоб не назвав нас ніхто пришельцями на рідній землі”.

До речі, poetика заголовка, як відомо, важливий складник не лише мистецьких, а й критичних текстів. Влучні і барвисті, імена Салижених статей і книжок привертають увагу читача і налаштовують на концептуальне сприйняття тексту.

Однозначних дефініцій критик Т. Салига уникає, усвідомлюючи марність потуг втиснути літературне явище в ту чи іншу класифікаційну шухлядку. Віддає перевагу іншим, більш витонченим і продуманим критичним стратегіям, розрахованим на співтворчість зацікавленого читача. А саме — демонструє багатство і складність літературного руху, висвітлюючи як споріднені, так і розрізнені його шляхи, тлумачить стильові відмінності окремих творчих індивідуальностей, які все ж, на тверде переконання критика, творять єдиний потік — єдиний у тому сенсі, що збагачує він загальнонаціональну скарбницю найрізноманітнішими цінностями, які здатні задовольнити найвибагливіші смаки.

...Одну зі своїх статей, надрукованих у “Літературній Україні”, критик назвав “Ключі любові до розкодування художніх текстів”. Цей заголовок, як видається, влучно виражає характер і спрямованість критичного таланту самого Тараса Салиги — людини, яка вміє відкривати вуста текстам, котрі досі мовчали...

Вічна музика, створена серцем, натхненням і талановитими руками

Єдиний на Буковині та один із чотирьох в Україні музей гончарства розташований у селі Коболчин, що у Сокирянському районі Чернівецької області.

Марія ВИШНЕВСЬКА,
м. Чернівці

Коболчин — осередок гончарства на Буковині

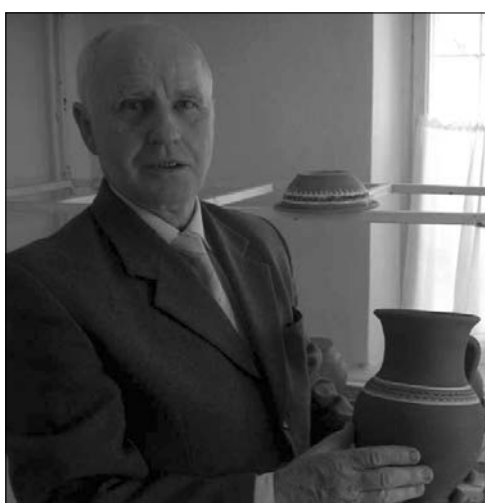
Мабуть, не знайдеться в Україні такого населеного пункту, як Коболчин, де б гончарством займалася майже п'ята частина дорослого населення.

Одним із продовжувачів гончарної справи став уродженець села Коболчин заслужений працівник культури України Іван Іванович Гончар. У його родині з діда-прадіда всі були гончарами. Крім батька Івана Федоровича цього мистецтва навчалися брати Федір, Василь, Семен. Вони гончарювали все життя. Не був остронь батьківського ремесла й Іван Гончар. Перші його роботи представлені на обласній виставці народного ужиткового мистецтва ще... понад 60 літ тому! 1948 року (тоді він був учнем 2 класу Коболчинської семирічки) його гончарні вироби вперше потрапили на районну виставку. А сьогодні Іван Іванович не може сказати, скільки глечиків, макітерок, свистків і різних кухликів виготовив. Багато виробів роздавав на численних виставках і фес-

репицю, димарі). До початку Другої світової війни в селі жили і працювали понад 260 гончарів. Під час війни мобілізували на фронт, а вже 1960 року в Коболчині залишилося лише 130 гончарів. Сьогодні серед живих лишилися тридцять майстрів. Донедавна працювали й 12 жінок-гончарів. Троє з них ще живі. Щоправда, вони вже старі. Є кілька молодих гончарів, які працюють індивідуально і не беруть участі у виставках.

Наші предки були здорові, бо їли дерев'яною ложкою з глиняної миски

За словами Івана Гончара, гончарство завжди було перспективним, бо посуд із глини не тільки гарний, а й екологічно чистий, адже глина має цілющі властивості. Відомо, що водою з глиняного горщика виліковували шлунок. А робили це так: “У великий глечик для води спеціально кидали уламки глиняного горщика, аби вони

Іван Гончар: “Мої вироби зроблені з натуральної глини, наповненої позитивною енергетикою”

ти гончарство”. Іван Гончар при сільській школі створив студію гончарства. У майстра 20 учнів. Це діти різного віку. Вчать цього ремесла й жінки, яким за п'ятдесят. Студія працює вже майже вісім років, мають гончарі й низку написаних правил ремесла:

— Батько ніколи не сідав за круг, не перехрестившись, — розповідає гончар. — І я так роблю. Також не можна переступати через порожній горщик”.

Не буде музеїв — і нас як народу не стане

Відроджуючи національні традиції, зібравши протягом декількох десятиліть багатий матеріал про життя, творчість і звичаї буковинських гончарів, у майстра визріла ідея створення районного музею гончарства. “Музеї — скарбівні, які збирають минуле і проєктують його на майбутнє. І доки існують ці витвори людських рук, розуму і таланту, доти ми народ. Не буде цієї культури — і нас як народу не стане. Тому ми повинні зберегти це для себе і для тих, хто прийде після нас”.

2008 року найзаповітніша мрія Івана Гончара збулася: у селі Коболчин у приміщенні колишньої школи відкрито музей гончарства.

Проте сьогодні це ще й музей історії села. У ньому представлені предмети українського побуту минулого століття, історії гончарства у селі Коболчин за 100 років, тобто з 1903 до 2003 рр. У селі збереглося кілька давніх бу-

там мокли. Потім пили ту воду і лікували нею шлунок”. Глина дуже корисна для організму. А яка смачна їжа з глиняних горщиків! Для порівняння приготуйте їжу ще й у полив'яному горщику. “Я ніколи не покриваю свої вироби глазур'ю — зазначив І. Гончар, — бо в ній є шкідливі для здоров'я хімічні елементи, зокрема свинець. Мої вироби зроблені з натуральної глини з позитивною енергетикою. Адже глиною лікують багато хвороб, роблять із неї цілющі маски. Якось відомий науковець сказав мені, що біомаса глини відповідає біомасі людського тіла. Тому раджу готувати в глиняному посуді та їсти з нього. Так збережете і здоров'я, і кошти. Раніше наші предки їли з глиняних мисок дерев'яними ложками, спали на лежанці або на печі, вкривалися кожухом, ходили босоніж. Я теж дотримуюся такого способу життя. І якщо наші діти займатимуться гончарством, то ремесло розвиватиметься. Моя мета — відроди-

Стіни прикрашено килимами

тивалях, куди віддавна запрошують знаменитого майстра, дарував знайомим і друзям, залишав як сувеніри.

Протягом кількох десятиліть зібрав багатий матеріал про життя, творчість і звичаї гончарів. За його дослідженням у Коболчині з давніх-давен живуть майстри гончарної справи. Адже на околиці села виявлено рештки поселень трипільської культури (III тис. до н. е.), село ж згадується серед кількох центрів виробництва гончарного посуду ще в молдавській грамоті 1447 року, а період розквіту коболчинського гончарства припадає на кінець XIX—початок XX століть. Із покоління в покоління передавали гончарі своє мистецтво, виготовляючи посуд для приготування, зберігання і споживання страв (горщики, глечики, миски, макітри,ринки, тикви, барильця, куманці, кухлі тощо), а також обрядовий посуд, архітектурно-будівельні вироби (цеглу, кахлі, че-

Зібрано горщики, виготовлені гончарськими династіями Коболчина. Кожна робота паспортизована, є портрети кожного гончара

динків, яким понад століття. Іван Іванович зібрав для музею унікальні речі: велику гончарську піч, старовинні гасові ліхтарі, старі килими з трьома квітками, що були символом заможності, рушники, давні двері та вікна, віконниці. Зібрано експонати понад 200 майстрів, а це майже тисячу горщиків, виготовлених гончарськими династіями Коболчина. “Я зібрав роботи і тих гончарів, які вже помирали, і тих, хто живе. Кожна робота паспортизована, є фото кожного гончара та його майстерні, зібрані предмети, якими він працював — круг, ножик, пір'ячко”, — сказав організатор і засновник музею, заслужений працівник культури України, член Національної спілки майстрів народного мистецтва України Іван Гончар.

Допомагало йому багато односельців. Вони чимало попрацювали і над оформленням експозиції, тематично розміщених у кількох залах у приміщенні старої школи. Вони не просто відтворили інтер'єр сільської хати гончарів, а вдихнули в неї життя.

Першу екскурсію у цьому незвичайному музеї провів організатор і його засновник Іван Гончар.

Коли людина заходить до музею, відразу бачить краєвид села, а потім потрапляє у справжню гончарську хату. У сінях музею можна побачити жорно, зброю для худоби. З сінєй відвідувачі потрапляють у хатчину, де господиня готувала їжу, а гончар тримав гончарний станок. Тут є старі праски, горщики, затули для печі, давні годинники, а також рогаці, якими у піч ставили горщики, стіни прикрашено килимами.

Вирізьблений макет церкви Федора Дудки

У великій хаті точений стіл, софи, скрині, лавки, унікальні гончарні дрововані горщики, виготовлені до війни. Професійні майстри обплітали горщик дротом, щоб він не бився. Покришки на горщику — дерев'яні. Один дротяний горщик був із кашею, інший — із борщем і все це несли у поле робітникам.

Тут відтворено світлицю для дівчини на виданні з її неодмінними атрибутами — розмаїтими подушками, вишиванками, рушниками.

Є в музеї велика макітра — логаня. Цікава також банька. У неї наливали воду і закопували у землю, щоб вода постійно була холодною. А слой використовували для заправки огірків, капусти.

У великій кімнаті можна побачити давні музичні інструменти. Так, гончар Федір Дудка грав на басі та генікомі — це був майстер на всі руки. У музеї можна знайти і вирізьблений ним макет церкви. Є там і стара зольниця. Процес зоління дуже цікавий. У дерев'яну бочку, яку видовбано з суцільного грубого дерева (найчастіше із верби) вкладали білизну. Кожну річ пересипали поперем. У печках кип'ятили воду і час від часу підливали у зольницю, гаряча вода розмивала попіл. Ця операція тривала кілька годин.

Для відвідувачів досвідчені гончарі та їхні учні проводять майстер-класи, кожен охочий має змогу попрацювати за верстатом.

Є там гончарна мурована радянська піч, вона розташована у майстерні Гончара, сюди вхід для сторонніх заборонений. Піч працює під високою напругою. Спеціально для неї майстер має окрему підстанцію.

За період існування музею гончарство Буковинського краю представлено на міжнародних, обласних і районних виставках-ярмарках: м. Чубинське Бориспільського району, Пирогово, м. Київ (музей народного мистецтва), м. Чернівці, м. Радауці (Румунія), с. Рудківці Новоушицького району Хмельницької області, щорічних фестивалів “Петрівський ярмарок” м. Чернівці та “Вихід на полонину” — смт. Путила Чернівецької області.

На Сокирянщині розвиток гончарної і музейної справи триватиме, бо це вічне.

За визначенням фахівців, музей у Коболчині за багатством і різноманітністю експозицій чи не єдиний в Україні. Він — вияв глибокої шани людям, які з діда-прадіда займаються давнім українським ремеслом.

Ганна Яблонська повертається у рідну Одесу

Сергій СЛОБОЖАНСЬКИЙ,
м. Одеса

Цей амбітний соціально-культурний проект здійснює компанія PROskurnia PROduction за участю Екологічного центру стійкого розвитку України та козацького театру характерників “Отаман”. Автор ідеї, режисер-постановник і продюсер Сергій Проскурня вибудовує масштабне сценічне дійство на основі спектаклю “Терористи”, створеного за останньою п’єсою Ганни Яблонської “Язичники”. У постановці зайняті актори одеських театрів: Оксана Бурлай-Пітерова, Галина Кобзар-Слободюк, Надія Марченко, Павло Савинов, Сергій Сакара, Олександр Самусенко, Віталій Черлат, Галина Черлат, Любов Чернова, Наталя Шепеленко, Павло Шмарьов.

Те, що Ганну Яблонську одесити відкривають для себе лише тепер, можна пояснити хіба що провінціалізмом культурного життя міста. Сергій Проскурня звжився подолати цей застій, збудити мистецький простір лебединою піснею не визнаного земляками драматурга. За його словами, актуальність п’єси “Язичники” неможливо переоцінити, адже автор продовжує традицію психологічної драми Чехова, Арбузова, Вампілова. Ідея вистави зародилась у нього під час прочитання цього твору в рамках першого “Тижня ак-

Як це нерідко буває, справжнє визнання таланту драматурга й поетеси Ганни Яблонської прийшло після її смерті. 24 січня минулого року 29-річна одеситка стала жертвою теракту в аеропорту Домодедово, коли там загинуло 37 осіб. Тоді вона прилетіла до Москви, де їй мали вручити приз журналу “Искусство кино” за п’єсу “Язичники”. Загалом у її доробку було тринадцять драматичних творів, які мали успіх у Москві та Санкт-Петербурзі, а Одеса відкриває для себе уславлену землячку лише на роковини з дня її трагічної загибелі. 24, 25 та 26 січня у приміщенні Українського драмтеатру ім. В. Василька відбудеться прем’єра проекту “Ганна Яблонська. Повернення”.

туальної п’єси” у Києві. Прем’єрний показ своєї нової постановки режисер вирішив провести саме в Одесі, аби вона знала і гідно шанувала свої таланти.

Назва вистави “Терористи” вмотивована не лише згадкою про жакхливий теракт у московському аеропорту, а й глибинною суттю покладеної у її основу п’єси “Язичники”. У ній замальовується жорстокість нашого сучасного життя. Історія сімейки — розчарована в усьому і всіх дівчина, її бабуся-богомолка, анемічний батько, мати, що разом із жіночністю втратила людяність, — змальована драматургом дуже яскраво. У взаєминах між собою керуються правилом: стань таким, як хочу я. Вони безжально тероризують один одного, отруюючи своїм егоїзмом життя довкола себе. Цей твір Ганни Яблонської — засторога суспільству від моральної деградації.

Постановка насичена багатьма сучасними візуальними зображеннями, несподіваними акцентами в костюмах персонажів спектаклю. Суттєвий компонент вистави — музика, у ній ніби відбувається своєрідний двобій між духовними наспівами та язичницькими танцювальними мотивами балету Ігоря Стравінського “Весна священна”.

На показах вистави в Одесі очікують багатьох іменитих митців, зокрема, драматурга Михайла Угарова, Миколу Коляду, В’ячеслава Дурненкова, Наталю Ворожбит і Максима Курочкіна, які поділяться спогадами про Ганну Яблонську. А інформаційні партнери “Терористів” — радіостанція “Гармонія світу” і

телеканал “АТВ” познайомлять із прем’єрою своїх слухачів і глядачів. Тож вистава має стати справжньою подією у культурному житті України.

Тетяна НЕТУДИХАТА

Макіївку в Україні зазвичай сприймають як велике індустріальне місто з його незмінними атрибутами: шахтами, териконами, часто з міцним шахтарським слівцем... Проте справжнє обличчя Макіївки інше — на розкішно широких просторах живуть волелюбні й щедрі душею люди; останнім часом завдяки закриттю деяких промислових об’єктів тут очистилося повітря і дзвінкіші навесні солов’їні пісні...

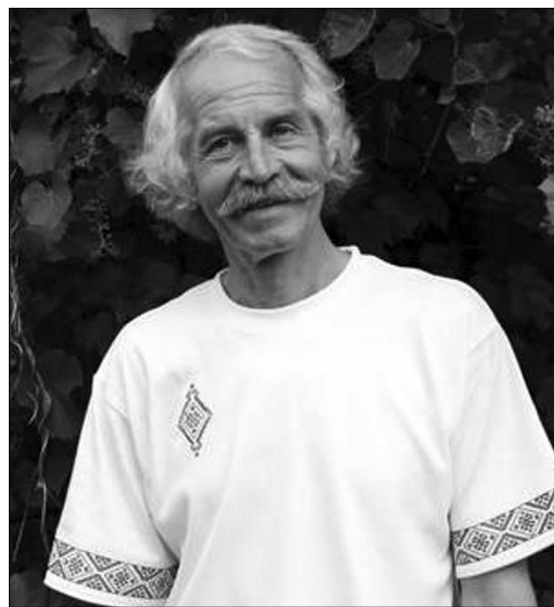
Саме у цьому місті вже далекого 1952 року, неподалік від шахти Софія (місцеві мешканці чомусь наголос у цій назві ставлять на першому складі) народився нащадок славного роду отамана Тютюнника — Павло. Нині його добре знають у Донбасі: і він, і його учні неодноразово ставали переможцями багатьох музичних конкурсів і фестивалів. Павло Тютюнник ще й самобутній композитор. На композиторську діяльність його надихнула поезія Ліни Костенко. На вірші поетеси написав понад сто пісень і романсів...

Павло Тютюнник не лише мріє, щоб Україна відродила свою співучу душу, яку поглинула сучасна цивілізація, а й знає, як це можна зробити.

“Співайте, наче птахи!”

Упродовж тридцяти років Тютюнник осягає таємницю людського голосу. Аби збагнути її, занурювався у творчі лабораторії видатних співаків, із багатьма з них та їхніми вчителями спілкувався особисто. Із надзвичайною вдячністю сприймав розповіді Олександра Коробейченка — колишнього вчителя Анатолія Солов’яненка. А ще — вслухався у звуки природи, у спів птахів. На заняттях Павло Васильович неодмінно показує схему дихальних органів птаха. Власне, аналогія з птахом дала йому можливість якомога ближче підійти до осягнення таємниці людського голосу.

— У птахів грудна клітина від природи нерухома, — розповідає він. — Вона не має діафрагми, а легені птахів складаються з ...бронхів. Коли птах співає, то працюють саме бронхи: як серце розганяє кров, так бронхи розганяють повітря. Можна стверджувати, що спів особливого звучання народжується в грудях птахів завдяки цілому “органу”. І провідну роль у тому “диво-органі” відіграє мембрана, розташована біля основи трахеїв.

З цим описом, який допоміг йому збагнути таємницю бельканто, Павло Васильович свого часу ознайомився у праці російського дослідника Грузинова, виданій ще 1814 року. Аби встановити, як і де народжується звучання людського голосу, цей науковець провів велику кількість патологоанатомічних дослідів.

Ці дані та дослідження другого російського вченого Работнова, який довів, що саме бронхіальне парадоксальне дихання розкриває неймовірні можливості людського голосу, дозволили Павлові Тютюннику висловити гіпотезу про те, що саме це і є секретом італійського бельканто — того наймилозвучнішого, найпотужнішого, найкolorитнішого голосу душі кожної людини.

Виявляється, кожен із нас цей голос демонструє у перші місяці й роки життя: своїм найкрасивішим, найповнішим голосом ми сповіщаємо про появу на світ. Та з роками він кудись зникає, неначе ховається від нас наша істинна сутність.

Маєстро зазначає:

— Якщо повернути свій природний голос, то це як удруте народитися, тобто стати справжньою особистістю. Наше суспільство, на жаль, не дає змоги дітям при-

родно розкриватися, ставати собою. Їх залякують, закомплексовують...

Макіївець цікавився методикою постановки найкращих голосів планети, якою традиційно володіють італійці.

— Італійці кажуть: до свого голосу потрібно докритися! А ще: “Час робить співака”. Треба бачити, як вони кричать, працюють. Розповідають, що учні Ла Скала, упершись руками в стіну, пишуть, неначе пороссята. А Карузо гавкав щодня, Джилі Беньяміно кував, неначе зозуля, Маріо дель Монако кричав, немов віслюк: “Іа, іа!” А ще італійці кажуть: “Співати потрібно “дурнем”, з виразом сільського простака. Треба думати, це неспроста — так видатні співаки набувають стану найвищої простоти й природності, і саме в такому стані невимуженості й ширості відкривався найкрасивіший голос кожної особистості.

Отак думки і спостереження вилилися в оригінальну систему поглядів, яку Павло Тютюнник назвав “Школою українського бельканто”. Уже впродовж п’ятнадцяти років діє вона у Донбасі. Приходять сюди і малі діти, й люди старшого віку. Так, нині наймолодшому учасникові школи виповнилося сім років, а найстарший недавно відсвяткував 75-річчя.

Отож ніколи не пізно відкривати кожному з нас таємницю власного голосу. До речі, учні школи стають студентами найпрестижніших музичних закладів світу: дві учениці Павла Васильовича з першої спроби вступили до Віденської консерваторії.

Пісня поверне до раю на землі

Минулий рік подарував столичним мешканцям можливість “приміряти” на себе незвичайну методику Павла Тютюнника. Його майстер-класи відбулися у приміщенні Українського Фонду культури. Перед аудиторією, що утворювала живе (співоче) коло, стояв не просто педагог, а самобутній мислитель. Він не лише намагався комусь повернути справжній голос душі, комусь (уже професійним співакам) добратися до глибин і вершин свого голосу,

а й щедро ділився поглядами на життя.

— Колись був світ буття, — розповів він, — а нині ми створили собі проблемне життя, тож хочеться повторити за Тарасом Шевченком: “Ми в раю пекло розвели!” Чому те сталося? Вочевидь, тому, що живемо не своїм життям, не служимо тому, що любимо. Як Ліна Костенко говорить: “Я — дерево, я — сніг, я — все, що я люблю і, може, це і є моя найвища сутність?”

— Наше завдання — дійти до своєї найвищої сутності, — звертався він до присутніх. — Якщо робити це від душі, перебуваючи в стихії добрих почуттів, то цей особливий благодатний стан дозволить вашим душам сягнути несподіваних для себе висот. Аби заспівати, потрібно створити особливий настрій, постаратися, аби на світі стало більше тепла і світла. Потрібно спалювати себе цілком, згорати повністю, не економити, не розподіляти сили. Ні Маріо Ланца, ні Джилі, даючи концерт за концертом, не стомлювались, вони могли співати годинами, вони згорали як птах Фенікс...

...Поява Павла Тютюнника на духовному небосхилі України знакова. Цей неординарний митець і педагог копає криницю для спраглих, будує своєрідний ковчег для тих, хто прагне порятувати свою душу.

Багато місця у роздумах Павла Тютюнника відводить реаліям сучасного життя. Зокрема аналізує новомодні віяння Заходу, що мають назву “індивідуалізму”, а з ним торкаються поняття свободи особистості. Він рішуче протестує проти сучасних спекуляцій на цьому понятті.

— Нині багато хто любить підкреслювати, що свобода — найвище благо. Звідусіль чути: “Я собі ні в чому не відмовляю”, “Роблю усе для себе, коханої”. Це ненормально, адже справжня людина мусить собі багато в чому відмовляти — заради інших, заради служіння, заради виконання своєї місії. На те ми й люди, щоб бути морально залежними — від Краси, Добра, Світла, Гармонії.

...Йому болить наш час. Найперше тим, що люди відвикають співати, перекладаючи це на професійних співаків. А хто ми без співу? Нереалізовані особистості, а разом — нереалізований народ.

Сергій ДОВГАЛЬ,
голова Дніпропетровського обласного
об'єднання ВУТ “Просвіта” імені
Т. Г. Шевченка

**Обіцяний владою блиц-криг із
реконструкцією пам'ятника Тара-
су Шевченку на Монастирському
острові у Дніпропетровську вия-
вився затяжним процесом.**

Скульптура, яка вражає світ

Цей пам'ятник Тарасу Шевченку на повен зріст на Монастирському острові у Дніпропетровську легендарний. З огляду і на історію його появи на світ, і на поважний вік — скульптура височіє над Дніпром понад 50 років.

Що характерно, навіть у дніпропетровських газетах кінця 50-х інформації про відкриття пам'ятника Тарасу Шевченку не знайдеш. Тільки на початку 60-х у пресі почали з'являтися повідомлення про покладання квітів до скульптури Кобзаря.

Проте спершу про задум звести величній пам'ятник Тарасу Григоровичу на Монастирському острові тодішні ЗМІ повідомляли. А потім несподівано замовкли... Вочевидь, з огляду на те, що шлях до зведення у світ скульптури виявився дуже тернистим. Адже спершу навіть не знали, як втілити грандіозний задум у життя. Ситуацію врятував геній піонера художнього литва у Дніпропетровську, головного ливарника трубопрокатного заводу імені Леніна Миколи Заливакіна. Мені пощастило поспілкуватися з цією непересечною людиною незадовго до його смерті у віці близько 100 років, який він доживав в однопверховій “хрущобі” фактично в центрі міста. Почув про нього з матеріалів виставки в художньому музеї під назвою “Чарівний світ дерева”. Тоді вже 94-річний Заливакін демонстрував на ній свої зразки мистецтва коренепластики, такої собі біжутерії з деревини, чим захопився тільки після виходу на пенсію.

Як розповів мені тоді Микола Йосипович, спершу відомий скульптор Іван Зноба із сином Валентином створили гіпсову модель пам'ятника Тарасу Шевченку, яку встановили в одному з дніпропетровських парків. За зізнанням Заливакіна, його вразила масштабність задуму: скульптура була заввишки з триповерховий будинок. І дотепер

цей пам'ятник Кобзареві є найвищим у світі, хоча таких на планеті понад 600.

Тоді ж Микола Йосипович розповів мені про деякі особливості цієї неординарної роботи. Зокрема про “операцію” на коліні скульптурного Кобзаря. До цього довелося вдатися після того, як один зі шматків форми під тиском металу, що заливався, змістився. Це спричинило збільшення розміру коліна. Зрештою, Микола Йосипович розпорядився вирізати в коліні Кобзаря металеву смугу і стягнути порожнину, що утворилася, за допомогою гвинта. Навіть зараз, якщо придивитися до скульптури, це можна помітити.

Найбільшою проблемою було доправити велетенську чавунну фігуру, хоч і розрізану на дві частини, на Монастирський (тоді — Комсомольський) острів. Благо, через цей шматочок суші в оточенні дніпровської води пролягав залізничний Мерефо-Херсонський міст. Отож довелося домовлятися з керівництвом залізниці.

Зрештою, домовилися про перекриття Мерефо-Херсонського моста, і спеціальним потягом, що складався з двох вагонів та паровоза, пам'ятник перевезли на острів.

Небезпека підкралася несподівано

Але й після цього проблеми зі скульптурою не припинилися: довелося поміжувати, як з'єднати дві частини пам'ятника. Зрештою, вирішили залити всередину бетон. Причому через монтажний отвір у голову залізли не тільки формувальник і електрозварювальник, а й сам Заливакін. Після виконання кріпильних робіт конструкцію було залито.

Відтоді пам'ятник Кобзареві пережив чимало незгод. У буремні 60-ті всюдисущі кадебісти тут вистежували тих, хто намагався покласти до підніжжя пам'ятника квіти, що сприймалося як націоналістичний ухил і антирадянська діяльність.

У 90-ті небезпека для Кобзаря підкралася несподівано. З благословіння тодішнього міського голови Дніпропетровська Миколи Швеця тут почали споруджувати капличку — храм Миколи Чудотворця Московського патріархату. Дніпропетровські архітектори зазначили, що пам'ятник — цілісна композиція з відповідним ландшафтом, і зводити тут будівлі неприпустимо. І якщо раніше з дніпровської набережної з боку центрального мосту через Дніпро поставала велична скульптура зажуреного Кобзаря над дніпровим кручею, то нині її перекриває храм Миколи Чудотворця.

Та й зведення у центрі Дніпропетровська на початку 90-х ще одного пам'ятника молодому Кобзареві, біля якого тепер проводять усі масові заходи, спричинилося до того, що на Монастирському острові відвідувачів поменшало.

Велет українського духу у риштуванні

Минулого року у день 20-річчя Незалежності України було вирішено, як завжди, зібратися біля скульптури Кобзареві молодому, а потім здійснити пішу ходу на дніпровську набережну до Кобзаря старо-

го. Людей зібралось чимало. Та пам'ятник Тарасу Шевченку на Монастирському острові приголомшив — скульптура була обнесена металевим парканом і в риштуванні, а голова Кобзаря знушально підчеплена гаком з чомусь піднятої вихідного дня вгору стріли автокрана.

Такий перебіг подій спонукав владу виправдовуватися: пам'ятник Кобзареві потребував капітального ремонту давно. Такі гучні ремонти зазвичай приурочують до визначних дат. Як-от 20-річчя Незалежності України. Однак пам'ятник до такої вікопомної події не тільки не відремонтували, а навпаки, обнесли риштуванням та парканом, ще й гаком за голову багатостраждального Кобзаря підчепили.

Тепер громадськість Дніпропетровська неабияк стурбована з приводу того, що ремонт ведеться, як мокре горить. Щоправда, влада це пояснює так: мовляв, спершу планувалося порізати пам'ятник на частини, але потім виявилось, що зсередини Шевченко залитий бетоном з арматурою. Тобто загальновідомі обставини зведення скульптури стали несподіванкою.

Почала зростати вартість реконструкції пам'ятника. Якщо раніше йшлося про суму 1,5 мільйона гривень, то нині вже і в 2,5 млн некладаються.

Більше того, головний інженер проекту Володимир Смоляр заявив, що для зняття 56-тонної фігури з постаменту знадобиться 100-тонний кран, а пропускна спроможність пішохідного мосту на Монастирський острів, який і так хитається під ногами дніпропетровців, цього не дозволяє. Тепер немовби заявляють про домовленість доставити кран плавзасобом по воді.

Про якусь конкретну дату остаточного відродження пам'ятника Кобзареві на історичному Монастирському острові у Дніпропетровську, здається, вже не йдеться.

Пригадалося, як колись у Дніпропетровську шельмували вікопомний роман Олеся Гончара “Собор”. Книга Віталія Ковалю, у якій він розповів про перипетії тих ганебних подій, так і називається — “Собор у риштуванні”. Тепер же у риштуванні опинився Кобзар. Символіка справді жорстока...

На знімку: до 20-річчя Незалежності України приголомшені дніпропетровці побачили Кобзаря обнесеним металевим парканом, у риштуванні.

Оцінили... як борону чи плуг

Мешканці села Сопошина, що у Жовківському районі на Львівщині, не тямлять себе від обурення. Ще б пак! Із села зник пам'ятник Тарасові Шевченку. Півстоліття постамент стояв на території господарського двору колишнього колгоспу ім. Т. Шевченка. Люди доглядали за ним, біля нього проводили молебні... У липні пам'ятник... зник. Вивезли його серед ночі...

Лілія ЖЕЛЄЗНА

Іще півроку тому нікому з нас і на думку не спало б, що ця детективна історія з пам'ятником великому поету знайде свою несподівану і трагічну розв'язку в Ново-дністровську, за 400 кілометрів від місця його першовстановлення... 4 січня до кабінету секретаря міської ради М. В. Лутчака завітали заступник Жовківської районної ради Б. Юрдіга, депутат Львівської ОДА В. Тістик і мешканка села Сопошина Л. Островська, які запевняли, що в скульптурі новодністровського Шевченка вони впізнали свого Кобзаря, який протягом 50-ти років гуртував навколо себе селян, а потім раптово, за невідомих обставин, зник у липні 2011 року. Пенсіонерка Л. Островська, яка першою забила тривогу і розкрила ймовірну махінацію місцевої влади у рідному селі, разом із громадою кинулася на пошуки пам'ятника. На загальних зборах, що відбулися 20 листопада 2011 року, сопошинці вирішили звернутися з листом до Управління з питань звернень громадян, до начальника Управління охорони культурної спадщини Львівської ОДА В. Івановського, надсилали запити і в

Адміністрацію Президента України за фактом незаконного демонтажу пам'ятника Шевченкові. Стаття 26 Закону України “Про охорону культурної спадщини” передбачає, що перенесення пам'ятника місцевого значення здійснюється лише за письмової згоди органу охорони культурної спадщини. Відповідне Управління Львівської ОДА такого дозволу не давало. Мешканці села Сопошина вирішили звернутися до ЗМІ з проханням допомогти їм розшукати і повернути те, що належить їхній громаді. На таку зухвалу подію, що сталася на Львівщині, відреагувала газета “Відродження” від 11.11.2011 р., № 45 (190), стаття “Верніть Шевченка у Сопошин”, своє журналістське розслідування у статті від 22.11.2011 р. “Розпаювали” і Тараса Григоровича...” провели кореспонденти видання “Високий замок”.

І ось викривальна інформаційна хвиля докотилася до Новодністровська... Виявляється, поки ми тут тишилися “подарунком львівських скульпторів”, на іншому кінці пам'ятник шукали. А допоміг його знайти онук пані Л. Островської, який впізнав їхнього сопошинського Кобзаря (шоправда, вже перефарбованого під

бронзу) на фотографії з одного Інтернет-видання.

За інформацією ЗМІ, монумент Шевченка із Сопошина вивіз приватний підприємець І. Білан, який отримав майно господарського двору після розпаду колгоспу. Мешканці села у відчаї, проте бізнесмен не розуміє їхнього обурення: “Ніхто того пам'ятника не крав. Та й узагалі, чому я маю з кимось радитися?! Пам'ятник — моя приватна власність, яку отримав законним шляхом. Його оцінили, як борону, як плуг, як трактор...”

Оговтуючись від шоку з'ясованих обставин появи Тараса Григоровича у нашому місті, секретар міської ради М. В. Лутчак зазначив: “На цьому епопея не закінчиться. Ті “надбання”, які дісталися громаді Новодністровська від колишнього міського голови, мають сумнівну репутацію. На превеликий жаль, святу справу зроблено брудними руками. Ми зустрілися із представниками обох громад, почули і зрозуміли один одного. Ви (мається на увазі мешканці с. Сопошина — Л. Ж.) запевняєте, що знайшли у нашому місті те, що шукали. Тож тепер цю справу слід передати компетентним структурам і органам, які, сподіваюся, правильно кваліфікують цю подію. Новодністровська громада повинна зрозуміти: питання жодним чином не розглядається у політичній площині, це питання совісті, моралі, здорового глузду”.

Як з'ясувалося, вже наступного дня (5 січня) на нараді у секретаря міської ради М. В. Лутчака із керівниками відділів, служб та підприємств, Р. Панчишин (новий власник монумента) надіслав факсом документи на скульптуру, які нібито підтверджують законність її походження та встановлення. З факсимільної роздруковки стало відомо, що пам'ятник не вкрадений, а придбаний Р. Панчишином за 300 грн у підприємця І. Білана (ми вже знаємо, що “... його оцінили, як борону, як плуг, як трактор”). Зваживши всі докази “за” і “проти”, зібрання вирішило звернутися до Р. Панчишина із проханням дати пояснення та відреагувати на звернення стурбованих львів'ян щодо повернення Тараса Шевченка на його місце — у село Сопошин.

Василь ОВСІЄНКО,
Харківська правозахисна група

Газета “Радянська Україна” 15 січня 1972 року повідомила: *“Органами Комітету державної безпеки при Раді Міністрів УРСР за проведення підривної антирадянської діяльності заарештовано туриста з Бельгії Ярослава Добоша. Ведеться слідство”*.

Тим часом уже 12 січня Україною прокотилася чергова хвиля арештів молоді української інтелігенції. КГБ здійснював масштабну операцію “БЛОК”, спрямовану проти українського національного руху.

Безпосереднім приводом для арештів стало затримання на станції Чоп 4 січня громадянина Бельгії, члена “Спілки Української Молоді” Ярослава Добоша: він намагався вивезти за кордон “один антирадянський документ” (як згодом з’ясувалося, це була фотоплівка “Словника рим української мови”, якого на допомогу поетам склав Святослав Караванський, тоді політв’язень).

Наступне повідомлення з’явилося аж 11 лютого одразу в трьох газетах — “Радянська Україна”, “Правда України” і “Вечірній Київ”: *“Органами Комітету державної безпеки при Раді Міністрів УРСР за проведення на території республіки ворожої діяльності заарештовано підданого Бельгії Добоша Ярослава. Попереднім слідством встановлено, що Добош прибув для виконання злочинного завдання зарубіжного антирадянського центру ОУН, що перебуває на утриманні імперіалістичних розвідок і використовується ними в проведенні підривної діяльності проти Радянської держави. За проведення ворожої соціалістичному ладові діяльності і в зв’язку з справою Добоша притягнуті до кримінальної відповідальності Світличний І. О., Чорновол В. М., Сверстюк Є. О. та ін. Слідство триває”*. Саме так, “Чорновол”. А за “та ін.” тоді вже стояли заарештовані 12 січня в Києві поет Василь Стус, хімік Зіновій Антонюк, недавно звільнений Данило Шумук, лікар Микола Плахотнюк, кібернетик Леонід Плющ, учителі Олександр Сергієнко та Іван Коваленко; у Галичині видавець самвидаву Іван Гель, поетеса Ірина Калинець, письменник Михайло Осадчий, художниця Стефанія Шабатура. Незабаром, 20 січня, був заарештований священик Василь Романюк (згодом Патріарх Володимир); 20 лютого — поет Микола Холодний; 21 лютого — інженер Василь Долішній на Франківщині; 18 квітня — літературознавець Іван Дзюба, 11 травня — психіатр Семен Глузман, 18 травня — філолог Надія Світлична в Києві. 25 травня у Львові покінчив життя самогубством видавець самвидаву інженер Мар’ян Гатала. 21 червня в Харкові заарештовані інженери Анатолій Здоровий та Ігор Кравців; 6 липня — філософи Василь Лісовий і Євген Пронюк у Києві; 13 липня — викладачі Кузьма Матвійук та Богдан Черномаз в Умані; 11 серпня — поет Ігор Калинець у Львові; 17 листопада — поетеса Ірина Сенік у Бориславі, 9 грудня — лікар Лідія Гук у Скардовську, 31 січня 1973 року — робітник Гриць Маковійчук у Кременчуці, 19 лютого 1973 року заарештували Степана Сапеляка, а 24 лютого — Володимира Мармуса, лідера юнацької групи у с. Росохач біля Чорткова, відтак ще сімох їхніх друзів; 5 березня 1973 року дій-

шла черга й до автора цих рядків, а 28 березня у Львові затримали зовсім інші юнаки з Українського національно-визвольного фронту (УНВФ, судили двох студентів: Зоряна Попадюка та Ярослава Микитка). У березні на Коломиї заарештували 5 членів “Спілки української молоді Галичини” на чолі з Дмитром Гриньківим.

Ще 6 грудня 1971 року в Одесі було заарештовано мікробіолога Ніну Строкату-Караванську, її посправник поет Олексій Різників (Різниченко) сидів уже від 11 жовтня. Одне слово, список сягнув понад сотню осіб.

Добош після належної “обробки” показав, що зустрічався у Львові та в Києві і “обмінювався інформацією” з кількома шістдесятниками. Примітивна авантюра зі “шпигунськими” пристрастями закінчилася його прес-конференцією 2 червня, ретельно опрацьований звіт про яку республіканське телебачення показало 5 червня, а газета “Радянська Україна” опублікувала старанно зредагований звіт під назвою “Українські буржуазні націоналісти — найманці імперіалістичних розвідок: прес-конференція в Києві”. Після неї Добоша “видворили” з СРСР. На першій же прес-конференції він відмовився від свідчень, які дав під погрозами в слідчому ізоляторі КГБ і перед журналістами в Києві.

Нікого з заарештованих українців не звинувачували в жодному “шпигунстві” чи “зраді батьківщини” — лише в “антирадянській агітації й пропаганді” (ст. 62 КК УРСР), що виявилася у розповсюдженні критичної щодо існуючого ладу літератури “самвидаву”. І жодна з вище згаданих газет досі не вибачилася за наклеп. А за тими арештами стояли сотні обшуків, тисячі людей були стероризовані викликами в КГБ та допитами.

Це справді не були ані підпільники, ані якимось чином організаційно пов’язані між собою люди (окрім трьох згаданих локальних юнацьких груп). Їхні осередки діяли на основі міжособистісних стосунків. Та коли до купи сходиться так багато талановитих, розумних, славітих людей, то щось із цього мало бути, сказав якось Євген Сверстюк. Уже фактично існувала інфраструктура виготовлення та розповсюдження позацензурної літератури — самвидаву, особливо з появою 1970 року машинописного журналу “Український вісник” (редактор В. Чорновіл). Євген Пронюк ще 1964 року поширив анонімну статтю “Стан і завдання Українського визвольного руху (неповні тези для обговорення)”, де ставив на обговорення питання про створення підпільної політичної організації. Ідея не підтримало середовище шістдесятників, бо це означало б швидке викриття, закриті судові процеси зі смертними вироками, посилення реакції.

У самвидаві шістдесятників прямо не ставилося питання про

зміну державного ладу, про вихід України зі складу Союзу РСР. Це був рух просвітницький, який ставив за мету пробудження національної свідомості та подолання страху, посіяного репресіями минулих десятиліть. Але, діючи в рамках існуючої системи, шістдесятники відновлювали суму соціально-психологічних якостей інтелігенції: природну самоповагу, індивідуалізм, орієнтацію на загальнолюдські цінності, неприйняття несправедливості, повагу до етичних норм, до права й законності. У цьому середовищі панувала висока культурна і моральна атмосфера, чутливість до нових ідей. Воно протистояло і офіційній тоталітарній ідеології, і примітивізму. Воно об’єднува-

ло людей різних поглядів і національностей, які, однак, ніколи не оголошували один одного ворогами, тому що в той час усім однаково потрібна була свобода, а державна незалежність України, про яку вголос не говорили, але мали на увазі, уявлялася ймовірним гарантом такої свободи. Епоха старанно культивованої безликої маси і тотального страху поволі відступала — відроджувалась Особистість. (“*Ти знаєш, що ти — людина?*” — спитав Василь Симоненко ще на початку 60-х). Культурницькі вимоги Особистості неминуче переростали в рух політичний, антиімперський, оскільки колоніальне становище було основною причиною нищення української культурної спадщини. Поезія Василя Симоненка була, можливо, найпершим виразним свідченням цього достатку до політичних вимог: “*Народ мій є. Народ мій завжди буде. Ніхто не перекреслить мій народ*”. Це був моральний, етичний спротив блискучої когорти Особистостей, які вже здатні були розгорнути великий національно-визвольний рух. Це розуміла колоніальна влада — і з її точки зору удару по шістдесятниках було завдано дуже вчасно.

Український самвидав перетинав кордони. Він звучав по радіо “Свобода”, виходив іншими

мовами. Він розхитував імперію, яка вже не витримувала ідеологічної, економічної та військової конкуренції з демократичним Заходом і мусила втягуватися в процес “відпруження”.

28 червня 1971 року ЦК КПРС ухвалив закрити постанову “Про заходи протидії нелегальному розповсюдженню антирадянських та інших політично шкідливих матеріалів”, яку через місяць продублював ЦК КПУ, додавши “місцевого матеріалу”. Затівався “генеральний погром”. Політбюро ЦК КПРС 30 грудня 1971 року постановило розпочати всесоюзну кампанію проти самвидаву з метою зруйнувати інфраструктуру його виготовлення та розповсюдження. Для українського руху

тувати проти арештів жорстко придушувалися. Так, перекладач Микола Лукаш запропонував ув’язнити себе замість Івана Дзюби. Йому пригрозили психіатричною і перестали публікувати його переклади. Філософ Василь Лісовий 5 липня 1972 року подав до ЦК КПУ “Відкритий лист членам ЦК КПРС і ЦК КП України”, який закінчувався так:

“Зважаючи на умови, в яких подається цей лист, мені важко вірити в конструктивну реакцію на нього. Хоч я не виступаю ні в ролі відповідального, ні в ролі свідка, ні в ролі якимось чином причетного до цієї справи, що нині іменується “справою Добоша”, після подання цього листа я, безперечно, опинюся в числі “ворогів”. Мабуть, це й правильно, бо Добоша звільнено, а “справа Добоша” — це вже просто справа, обернена проти живого українського народу і живої української культури. Така “справа” дійсно об’єднує всіх заарештованих. Але я вважаю себе теж причетним до такої справи — ось чому прошу мене також заарештувати і судити”.

Наступного дня його “прохання” задовольнили. З кипом нерозкладених машинописних відбитків листа, призначеного для розповсюдження (близько 100 примірників), 6 липня заарештували Євгена Пронюка, 5 березня 1973 року в цій справі заарештований Василь Овсієнко. Василь Лісовий за лист на захист заарештованих дістав 7 років ув’язнення та 3 роки заслання.

Усіх, хто не давав показів проти заарештованих і виявляв найменші ознаки співчуття до них, звільняли з роботи (відома “чистка” академічних інститутів: Ми-

хайло Брайчевський, Олена Апанович, Олена Компан, Василь Скрипка, Микола Роженко, Світлана Кириченко, Ярослав Дзира, Сергій Кудря та ін.). Інших викидали з черг на квартири, їх самих або їхніх дітей не допускали до отримання вищої освіти або виключали з інститутів, у них не було жодних можливостей службового зростання і творчого оприлюднення (друк, виставки тощо). Як відродження 20-х років справедливо називають розстріляним, так відродження 60-х — задущим. Хто хотів вижити — мусив принизливо каятися (Зіновія Франко, Микола Холодний, Леонід Селезненко, Іван Дзюба, Василь Захарченко), інші — писали криводушні пасквілі на своїх недавніх друзів або закордонних “українських буржуазних націоналістів — найманців іноземних розвідок”, вичавлювали з себе фальшиві оди на честь душегуби своїх батьківщини (Іван Драч, Дмитро Павличко), окремі не витримували задущливої атмосфери і спивалися (Михайло Чхан), накладали на себе руки (Григор Тютюнник), найстійкіші — надовго йшли у “внутрішню еміграцію” (Ліна Костенко, Михайлина Коцюбинська, Валерій Шевчук), або й справді емігрували в Росію (Лесь Танюк, Павло Мовчан).

Сорокаріччя арештів 1972 року

Зустріч Нового 1972 року у Львові: Любомира Попадюк, Василь Стус, Олена Антонів, господиня дому Марія Садовська, Ірина Калинець, Ганна Садовська, Михайло Горинь, сидить вбрана циганом Стефанія Шабатура, біля неї Мар’ян Гатала та Олександр Кузьменко. Знімок Ярослава Лемика

розіграли цей примітивний детектив зі “шпигунськими пристрастями”...

Майже всі провідні діячі шістдесятництва дістали максимальний реченець — 7 років ув’язнення в таборах суворого режиму та 5 років заслання — й етаповані за межі Батьківщини — у Мордовію та Пермську область Росії, потім на заслання в Сибір та Казахстан. Найупертіших запроторили до психіатричок (Микола Плахотнюк, Леонід Плющ, Василь Рубан, Борис Ковгар, Михайло Якубіський, Ганна Михайленко...).

Фізично розгромивши шістдесятників, Москва розгорнула безпрецедентну експансію на Україну, прагнучи цілковито ліквідувати її мовну, культурну та історичну національну ідентичність. Робилося це через знищення українськомовної системи освіти, газет і журналів, політичні чистки. Унаслідок цього величезні маси української людності у своїй національній і людській самосвідомості опустилися нижче нуля: вони стали соромитися й цуратися свого українства. Вони перестали вчити своїх дітей української мови. Ще одне таке покоління — і рятувати Україну вже не було б кому і не було б для кого...

Суспільна атмосфера після арештів 1972—73 рр. була гнітючою. Поодинокі спроби протес-

Покоління шістдесятників не осоромило свого козацького роду. Випадки морального падіння і каяття, щоб купити свободу, попри шалений тиск, були вкрай рідкісними. Тут слід віддати належне КГБ: він добирав у концтабори — на цю новітню Січ Запорожжя — високоякісні кадри.

Шістдесятники продовжили свою боротьбу і в неволі, пишучи заяви й протести, які вислизали з неволі й звучали по радіо “Свобода”, голодівками й страйками борючись за статус політв’язня, захищаючи свою людську гідність, — а отже, й честь цілої нації. Зокрема з ініціативи “зеківського генерала” В’ячеслава Чорновола ми відзначали 12 січня День українського політв’язня голодівками і протестами. Нас підтримували політв’язні інших національних громад — литовці, вірмени, євреї, російські демократи, старше покоління політв’язнів — повстанці, які чесно і мужньо досиджували свої 25-літні терміни і мали в таборах авторитет найстійкіших борців. Термін “в’язень сумління” набув справжнього змісту: кожен міг вийти на волю, потоптавши власне сумління. Шістдесятники заступили на моральну підтримку демократичного світу. Через них світ довідався про Україну, яка бореться, — і став їй допомагати. Адже світ поважає країни, які засвітилися духовними проявами.

Незалежність не впала нам із Неба. Це шістдесятники, а через 5 років після їхнього арешту Українська Гельсінкська Група, у час краху світової колоніальної системи поставили українське питання у контекст протистояння тоталітарного СРСР і демократичного Заходу — і разом з іншими чинниками подолали Імперію Зла, здобули свободу й незалежність. Ще 1981 року відомий американський дослідник політичної думки Іван Лисяк-Рудницький відзначив:

“...підтверджена фактами значущість українських дисидентів не викликає сумнівів. Жертовність цих хоробрих чоловіків і жінок свідчить про незламний дух української нації. Їхня боротьба за людські й національні права узгоджується з тенденцією світового загальнолюдського поступу в дусі свободи. Українські дисиденти вірять, що правда свободи переможе. Тим, кому пощастило жити у вільних країнах, не личить вірити менше”.

Ці останні слова стосуються Тебе, молодий сучаснику. Чи скористаєшся здобутою свободою, чи готовий Ти прийняти естафету особистого протистояння і самонаповнення України українським змістом? Бо нинішня влада пропонує Тобі жити в Україні — але без України...

14 січня 2012 року о 18-й годині в Київському міському будинку вчителя відбулося Свято Різдвяних Василів, де пом’янули не лише Василів — Стуса, Симоненка, Чумака, Еллана-Блакитного, які народилися в ці різдвяні дні, а й згадали про події 40-річної давнини. Вручили премію імені Василя Стуса відомому правозахисникові й видавцеві Євгенові Захарову з Харкова, який представив третю частину “Міжнародного біографічного словника дисидентів. Україна”; історика з Львова Володимиру В’ятровичу за книжку “Історія з грифом “секретно””; поетесі Ірині Жиленко за книжку спогадів *Номо Feriens*”. Вів вечір Євген Сверстюк, якого заарештували 14 січня 1972 року.

8 січня 2012 року

Духовний оберіг України

На відкриття меморіальної дошки Анатолію Погрибному, великому українцю, письменникові, публіцисту, громадському діячеві, вченому, на будинку, по вул. Будівельників, 32/2, де він жив і звідки пішов у свою останню хресну дорогу, зібралися письменники, журналісти, народні депутати України, його друзі, знайомі, рідні. Розпочав зібрання голова Національної спілки письменників України Віктор Баранов: “Сьогодні ми встановлюємо ще один пам’ятний знак, ще один духовний оберіг України. Їх у Києві, на превеликий жаль, останнім часом усе більшає, але, на щастя, ці люди, ці світочі, велетні духу залишаються з нами і доки жива пам’ять про них, зокрема, й увінчана в таких меморіальних дошках, доти ми маємо запоруку того, що Україна буде”.

Відкрили меморіальний знак сини Анатолія Григоровича.

Слово про вчителя виголосили випускники Київського університету ім. Тараса Шевченка заступник голови Верховної Ради України Микола Томенко та народний депутат В’ячеслав Кириленко. Вони висловили вдячність Анатолієві Григоровичу, який власним прикладом навчив послідовно відстоювати національні інтереси, служити рідному народові.

Микола Томенко згадав, як ще до проголошення державної незалежності на одному з перших сту-

дентських мітингів, які він організовував в університеті, виступив із гаслом “перетворити університет Вишинського на університет Бердяєва й Грушевського”. Тоді в довіднику Київського університету було написано, що визначними людьми, які закінчували цей університет, є нарком Вишинський та ін). “За 20 років незалежності, — зауважив Микола Володимирович, — Вишинського ми поборолі, але натомість наш рідний університет сьогодні став скоріше університетом Д. Табачника, аніж прогресивних українських діячів. І нині треба боротися, щоб цей заклад, де Анатолій Григорович нас учив, просував українську справу, був просякнутий духом Максимовича, Шевченка, Грушевського, Погрибного, інших українських світочів, щоб ми, українці, не просто впливали на прийняття рішень у своїй державі, а жили як нація, що створила цю державу, й повинна нею керувати”.

Академік Петро Кононенко зазначив, що Анатолій Погрибний умів завжди втілити задумане в життя, незважаючи на перешкоди,

нам його дуже не вистачає. “Був би Олесь Гончар — ми були б нині в іншому стані, був би В’ячеслав Чорновіл — ми були б в іншому стані, був би Анатолій Погрибний — ми були б в іншому стані. Вшануємо ж його конкретними справами. Хай пам’ять про нього буде нам порухом до помислів і діянь”.

Голова Комітету Верховної Ради з питань культури й духовності Володимир Яворівський означив Анатолія Погрибного як одну з колосальних опор нашого українського духу. “Його нема з нами вже

Віктор Баранов і Микола Томенко

кілька років, але він постійно присутній у нашому житті. Як нам бракує сьогодні його передачі “Якби ми вчилися так, як треба”! Коли він був головою Київської письменницької організації, заходив до Спілки, одразу випромінював таку добру, національну енергетику. У дні Помаранчевої революції, він там і днював, і ночував. Це еталон українця діяльного, непласивого, людини, яка знала, що потрібно щось робити, робити й робити. Десять років тому, коли міністром освіти був Петро Таланчук, а першим заступником Анатолій Погрибний,

це було унікальне Міністерство. Хто б міг подумати, що через десять років його очолить особа, яка топтатиметься по нашій історії!”

Письменниця, лауреат Шевченківської премії, головний редактор тижневика “Слово Просвіти” Любов Голота представила щойно видану книжку про Погрибного, яку упорядкувала. “Я його знала 23 роки, ікраз стільки ж він жив у цьому будинку. Про нього, як про Бориса Грінченка, особливо в цей період, можемо сказати: працював більше, ніж жив.

Ще й до цього його велика дорога була освячена іменами Я. Щоголіва, Б. Грінченка, викладанням в університеті, пізнанням літератури у вищих вимирах, коли кожне написане слово стає Божим словом, але саме ці 23 роки були такими, коли Погрибний потроїв кожен свій день. До речі, на дошці бракує одного слова — просвітянин, але насправді вчений, професор, громадський діяч — це і є просвітянин.

Багато авторів нашої книжки висловлювали думку, що Погрибний близький кожному. Його діла продовжують інші, зокрема, з когорти просвітян, що склалися за ці 20 років. Це Іван Юшук, Олександр Пономарів у Києві, Віктор Терлецький у Шостці, Олексій Неживий у Луганську... Це сотні людей, які у цей день шлють дружині Ганні Григорівні, його синам, усім нам свої вітання. Це не час, не день Погрибного, це буде рік Погрибного. Заплановано ще багато заходів. І буде зроблено багато справ”.

До колективного портрета А. Погрибного додали штрихи друзі-письменники Віталій Дончик, Володимир Шовкошитний, директор Інституту журналістики Володимир Різун та інші.

Чарівна усмішка Анатолія Погрибного віднині сяятиме нам із пам’ятної дошки, а все написане ним залишатиметься в арсеналі українського слова.

Від правозахисту — до правонападу

торій про зустрічі авторки з видатними сучасниками. Таку книжку читачі чекали вже давно: цікаву, серйозну, світлу, правдиву розповідь про епоху шістдесятництва і не тільки. “Ми дуже любили одне одного, наше товариство з величезним задоволенням влаштувало різні вечори, — зізналася пані Ірина. — Василь Стус був такий гострий, насмішуватий і я його боялася, бо він піджартував з мене. Коли одного разу мій чоловік (письменник Володимир Дрозд — авт.) передав мені слова Василя Стуса: “Перекажи Ірині, що вона своєю поезією чинить етичний подвиг”, — це була мені дуже велика підтримка”.

Володимира В’ятровича, історика висунуто на премію за книжку “Історія з грифом “секретно”, написану на основі першоджерел, засекречених раніше матеріалів. За той час, коли обіймав посаду директора архіву СБУ, він розкрив таємні архіви спецслужб, починаючи від ЧК і закінчуючи КДБ, під його керівництвом Служба безпеки

встигла передати оцифровані матеріали Львівському університету, Києво-Могилянській академії і Гарвардському університету, зробивши цей процес незворотним.

Володимир В’ятрович керується гаслом Степана Бандери: “Якщо потрібно, значить можливо”. “На жаль, теперішня влада намагається наслідувати найганебніші зразки радянської поведінки, — зазначив пан Володимир. — За останні два роки ми стали свідками придушення свободи слова, громадської активності, відновлення політичних репресій, цензурування історії.

Сподіваюся, що історії про героїчних людей, змальованих у моїй книжці, для нашого покоління будуть дороговказом як боротися за справедливість”.

Василь Овсієнко представив ще одного лауреата, свого “шефа”, відомого правозахисника з Харкова Євгена Захарова. Харківська правозахисна група під керівництвом Є. Захарова видала понад 300 книжок, зокрема “Міжна-

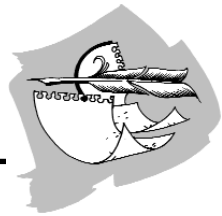
родний біографічний словник дисидентів. Україна”.

Є. Захаров свого часу закінчив механіко-математичний факультет, захистив дисертацію, працював за фахом. У радянські часи активно розповсюджував самвидав, ходив по лезу бритви. Організував Харківську правозахисну групу, брав участь у створенні Меморіалу в Харкові. Розробляв Закон України про реабілітацію жертв політичних репресій, веде постійний моніторинг застосування насильств в органах міліції тощо.

Його слова про те, що на сьогоднішній день правозахист має перетворитися на правонапад, аудиторія зустріла бурхливими оплесками.

Святкову атмосферу під час нагородження створили лауреати стусівської премії минулих років: дитячий гурт “Дай Боже”, авторки й виконавиці пісень Олена Голуб і Віра Бондар.

Матеріали підготувала
Надія КИР’ЯН

“Хто просить — той одержить,
Хто стукає — відчиняє,
А хто чогось шукає — Повинен віднайти”.

Любов ПШЕНИЧНА

КОВЧЕГ

“Де той Ной із ковчегом?...”
Володимир Базилевський

Розверзається твердь
І вчиняється мла преісподня,
Колобродять потоки
В сірчано-вогненній каймі.
Цей потоп — не потоп
І не істинно кара Господня —
Небезпечне цунамисько
Люди створили самі.

Розсіваючи вітер,
Зжинають некликану бурю,
Розсіваючи зло
На моралі основи гнилі,
Утворили це море.
Тепер же, рятуючи шкуру,
“Де той Ной із ковчегом?” —
Кричать із горбочка землі.

А зчорніла вода
Підступає уже попід груди,
І рятунку немає,
Хоч сходить із горбка, хоч не сходить.
Закликати — дарма,
Бо чомусь забувають же люди,
Що дверцята в ковчег
Зачиняє не Ной, а Господь.

І БУДЕ СУД

“І буде суд.
Судитимуть безкрилих...”
Євген Цимбалюк

Безкрилі Янголи ходитимуть з людьми
І говоритимуть у черзі про нестатки,
Про недорід, політику, податки
І про швидке наближення зими.

Між суєти знаходитимуть суть.
І тільки матимуть незборну спрагу
неба,
Бо є у кожного **потрібність і потреба**,
Допоки поруч Янголи живуть.

Гойднуться терези добра і зла.
І буде суд за списаність паперу.
Пощо ж було висмикувати пера
Щокожен день з боляшого крила?

ДУША

Ласкавий сміх блудив поміж дерев
І викликав захоплення та подив.
Душа була — як хата без дверей,
В яку ніхто не входив, не виходив.

А втім, чого ж — он купкою зола.
Напевно, довго тліло і боліло.
Це вже тоді, коли любов пішла,
А ми за нею плакали невміло.

А потім стрілись на стежках розлук
І радість шири не змогли сховати.
Душа — як хата, жде дбайливих рук.
Її потрібно теж ремонтувати.

ДОЩ

Цілющий дощик на Пантелеймона...
Земля давно втомилася від спек.
Тече вода — свята і безборонна.
Сочиться небо, як надбитий глек.

Радіє день, звільнившись од полуди.
Святковий шал ромену й споришу.
І оживають напівсонні люди,
І простягають руки до дощу.

ВЗИМКУ

Зима лякає присмерком остуди,
Дрібненький дощ січеться, як зола.
Грудневий день ховається на груди
І виглядає птахом з-під крила.

«А я — рятую душі»

Побудь, мій пташе! Хоч з тобою зимно,
Але ти — є, і ми з тобою — вдвох.
Поговори іще, поговори-но,
Хай нас почує Всемогутній Бог.

Подякуймо Йому за цю зупинку,
За всі прожиті, пройдені літа.
За клич до праці й волю відпочинку,
За те, що не здолала суєта.

Що любимо цей світ ми до нестями,
Що землю пестимо очима на бігу.
Що люди із відкритими серцями
Стрічаються на нашому шляху.

Якщо життя колючими снігами
Позасипає спалахи надій,
Хтось буде поруч неодмінно з нами —
Лише йому довіритись зумій.

І не зневірся, як сльоза присвітить
І власне серце гірко обпече,
Бо хтось в цю мить тобі шукає ліки
І підставляє стомлене плече.

ХТО ПРОСИТЬ...

“Просить — і буде вам дано,
шукайте — і знайдете,
стукайте — і відчинять вам;
бо кожен, хто просить —
одержує, хто шукає —
знаходить, а хто стукає —
відчинять йому”.

(Мт., 7:7,8)

...У зношеній одежі,
Куди ти і за чим ти?
Таких, як ти, багато
У вирі суєти.

— Хто просить — той одержить,
Хто стукає — відчинять,
А хто чогось шукає —
Повинен віднайти.

— Чи все від нас залежить?
Цей світ, хіба, як скриня,
Де спомини ховаєш,
Як читані листи?

— Хто просить — той одержить,
Хто стукає — відчинять,
А хто чогось шукає —
Повинен віднайти.

— У просторі безмежнім
На все — свої причини.
Чого ж душа блукає
По праву самоти?

— Хто просить — той одержить,
Хто стукає — відчинять,
А хто чогось шукає —
Сподобиться знайти.

РІЗДВЯНЕ

Щебече хата голосом сестри,
А двері бубнявють Колядою.
Поговори, іще поговори,
Хай розминуться радість із бідою.

Нехай прийдуть до хати пастушки
І возвістять про Матір і про Сина.
А ми удаль поглянем з-під руки,
Чи не заснула в ніч цю Україна.

Хай світлий Ангел одведе од нас
Усі права глузливої недолі,
І закує зозуля сива в полі
І ще на мить продовжить грішним час.

РІКА

Ми спішимо,
як ріки перетічні.
Тому й минуці.
І тому не вічні.
Вода спливає.
Кожну мить спливає.
Життя триває.
Поки що триває...
Годинник різко
поправляє вуса:
— Ти — хто?
— Вода,
яка забула русло.
— Куди ж тепер
течеш посеред суші?
— Живе — живим,
а я — рятую душі...

ПРОВІЩЕННЯ

На все у світі
є своя ціна:
На простодушність,
на думки,
на впертість...

Та іноді
тяжить чужа вина,
Немов невинно,
продає відвертість.

Твою, мою...
І думати не смій
Звести палац
на цегляній руїні!
Де продаж душ,
торговище надій, —
Нема пророка
у своїй країні.

На все
у світі цім
приходить строк.
Провіщення
збуваються не часто...
Коли б знайшовся
хоч один пророк,

Щоб провітити
Україні
щастя!

ІРИСИ

“Іриси моляться до сходу...”
Надія Ящук

Іриси моляться до сходу,
Долоні склавши обіруч.
Палке захоплення і подив,
І сонця кроплений сургуч.

На невідбіленій основі
Снує світанок світлу нить.
І ніжна музика любові
Медовим запахом дзвенить.

Іриси моляться до сходу,
Долоні склавши обіруч.
Святе захоплення і подив,
І пізнання святого ключ.

Тече по висвітленій ниті
Терпкого часу течія...
В небесну лагідну обитель
Молитва квітів. І — моя.

НА РІЗДВО

Заколядувала всенька Україна,
У снігах скресає давня коляда:
“Пресвята Марія народила Сина...” —
І Різдвяна Зірка в хату загляда.

І летить крилато з хати і до хати
В голосах дитячих радісно-сумних:
“Нова радість стала...”
“Спас прийде спасати...”
Ах, пора спасати вже й себе самих!

На тіла пігмейські міряєм велике,
Так було справіку, так було не раз.
Добрі, та бездольні —
ми занадто звикли,
Щоб усі жалілі і спасали нас.

Зазирає Зірка:
“Хто ж ви справді, люди?
Чи змінилися трохи з розмаїттям лиць?
Той іде, що судить,
але й Той, що любить!
Перед Ним — Єдиним! —
не ганебно — ниць.

ТВОЯ ДУША

Твоя душа — криниця-джерелиця,
Нуртує в ній прозорість молода.
Приходять спрагли радості напитись,
Та не лікує вже чорнобильська вода.

Твоя душа — як соняшник розквітлий,
Що край дороги зважився цвісти:
Гарячий, неповкорений і світлий,
Коли б не серце, повне чорноти.

Твоя душа — пташино-буслувата,
Крильми, здається, землю обійма.
Лелечка — поруч, діти-лелечата...
Знайомі стріха... А гнізда — нема.

РІЗНІ КАЗКИ

Самотне таксі
підморгне золотими очима,
Розсиплються бризки —
монети дрібні з-під підшв.
Нам двері у казку ніхто
вже тепер не відчинить —
Безкарно заходити може
туди тільки дощ.

Ми — з різних казок: розійшлися
знайомі сюжети. Попереду —
довгі дороги, та без перехресть.
Старі окуляри, зачитані й давні газети,
Порожні розмови
про щастя, відвагу і честь.

Ще — спогади спільні,
що інколи скрасять хвилинку,

А ще — показовість:
живемо, немов у раю...
Та все ж упіймаєш себе:
зазираєш в щілинку,
Ти — в казку мою,
як і я підглядаю в твою.

ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ

Чоловіки. Яка солодка згуба!
Який самообман до забуття!
Про що шепочуть ваші звабні губи?
Про слабкість чи про силу почуття?

Чоловіки. Довіра і розрада.
Солодкий сон і ніжне каяття.
Жар-птицями із райдужного саду
Вриваєтесь в безколірне життя.

Тайфун. Цунамі. Ярий грім розлуки.
Душа ридає, як мале дитя.
І ваші очі... І ласкаві руки...
І напівправда про любов на все життя.

А ми... А ми... В чеканні того свята,
Жадаємо уваги й співчуття.
Чому б такими справді вам не стати?
Адже попереду — одне лише життя.

Я ПРИІДУ!

Перебігла травною з росами,
А немає й сліду.
“Ви чекайте, — у матері просимо, —
Я приїду!”.

Вже каштани на стежку сиплються,
Перемерзли трави.
Продірявлене з борошна ситечко —
Сніг на лаві.

Із котом перекинеться мовою,
То хіба одинока?..
Від ворітчок слід вимальовує
Лиш сорока...

СПОМИН

Ще одна зупинка — й ти удома.
Філіжанка чаю вистига.
Відчини — прийшла твоя знайома, —
Одинока стомлена нудьга.

Буде знов сидіти над душею.
Скаржитись на сотню веремій...
А тобі приємно навіть з нею.
Тільки б не лишатися самій.

Наливаєш чаю їй у квартиру...
А тоді згадаєш не зі зла.
Як колись, в дитинстві, тітка Марта
Грілась біля нашого тепла.

І хоча не скаржилась нікому
На тяжкі тенета самоти.
Не спішила ввечері додому.
Просто — не було до кого йти.

Я у Вашу оселю
зайшла, як завжди,
випадково.

Зачепилась за погляд,
за знічено зронене
слово.

Літо літу всміхнулося
дивними барвами-
квітами.

День поранив крило,
та воно вже йому
не болітиме.

ПРИТЧА

“Бо верблюдаві легше пройти
через голчине вушко, ніж
багатою в Божєє Царство
ввійти”...

(Лк., 18:25)

Легше в голку ввійти верблюда...
Ой, не буду! А що, як буду?

Бо на плечі вп’ялись горби —
Не достатки і не скарби.
Сподівання і вічні болі,
Пережитого дрібки солі,
Невіднайдені знахідки, втрати,
Те, чого вже й конем не здогнати.
Торжество почуттів шалене,
Пообіцяне й не здійсненне,
Невідбуті борги старії,
Нездійсними й забуті мрії,
Непростиме і вже простиме,
Те, що каменем ще ростиме...
І чи зможу — рятуйся, душко! —
Увійти у голчине вушко?

“Позбався власної волі,
як одягу посміховиська”.

Монах Аввакир

Зрікаємось себе самих —
Безвольних, заздрісних, гріховних...
Але терпіння чаша — повна.
І що в очах Твоїх сумних?

Довіра нам чи біль за нас?
Чи прощення, чи покарання?
Ця мить щаслива чи остання?
Спаси, о милосердний Спас!

День сьогодні сонячний і світлий —
Так невтримно сяє душ тепло...
Наш великий, наш чудовий світе,
Прихили до нас своє чоло!

Подаруй нам сонячність і ласку,
Подаруй наповненість хвилин!
Господи, зішли небесну ласку
Й тому, хто сьогодні — сам-один...

ЗИМОВА КАЗКА

Холодний вітер і зола,
І дощ грудневий не до речі,
Як руки, що кладуть на плечі,
Коли вже в них нема тепла.

Коли шепочуть щось вуста,
Але слова не мають значень,
І ти давно собі пробачив
Цей день, що з вітром одліта.

Коли дешеві почуття —
Немов позлітки на ялинці,
А ми зустрілись на зупинці,
І кожен йде в своє життя.

А Королева Снігова
Студенить світ несамовито.
І дзеркало уже розбите,
Й осколок в серці застрява...

Надій замерзлі береги
Долає лагідність уперта.
І йде душа — маленька Герда,
І вже розтоплює сніги.

МІЙ ОСТРОВЕ

Мій острове зовучої жаги!
Чи я до тебе допливти зумію?
Проживши літ лукавих веремію,
Не загубити б теплі береги.

Мій острове нестрачених надій!
Душа до тебе нап’яла вітрила.
І я спішу, мов чайка легкокрила,
На поклик долі і на присуд твій.

Мій острове, мене не обмани
І міражем не стань посеред суші,
Хоч ночі ці і дні мої минуші,
Порожняком не відправляй човни.

Візьми усе, без вічних заборон,
Що знадобиться й корисне в дорозі.
Егей, сюди! А хто на перевозі?
Пробачте, ні, це я не Вам, Харон!

Авторський примірник (Михайло Осадчий)

Микола ПЕТРЕНКО

Так трапилося, що я став редактором першої поетичної збірки письменника-дисидента, довголітнього каторжанина Михайла Осадчого. Хоча певна закономірність існує: ми з ним разом вчилися на факультеті журналістики Львівського університету, зустрічалися на засіданнях літературного об’єднання, чи в майстерні скульпторки Теодозії Бриж, куди Михайло приводив на посиденьки дружину знаного й одіозного Остапа Вишні, бо саме працював над монографією про творчість знаменитого гумориста. А вже коли енергійного і правовірного молодого спеціаліста взяли на партійну роботу, та ще й в апарат обкому — ми, його друзі, розраховували на можливу підтримку в окладних ситуаціях, в які ми потрапляли.

Тож саме тоді (а це початок сімдесятих років) у львівському видавництві “Камінь” набиралося кільканадцять рукописних збірок молодих поетів — і дирекція вирішила видати їх “обоймою”, як тоді жартували дотепники: так і клопоту позбавлялися, і потішали багатьох. Ще й за умови, що редагування збірок здійснюватимуть на громадських засадах відомі поети чи літературознавці. А хто кому потрапить — хай домовляються самі автори. Михайло Осадчий вибрав мене і я погодився, бо знав багато з його доробку, друкованого й недрукованого, уявляв композицію майбутньої збірки. Хоча на практиці все виявилось не так просто, як я думав: Михайло буквально завалив мене рукописами.

Сиділи ми, вибирали, перечитували, чманіли, бо коли занадто поезії, то людині робиться зле. Проте невдовзі скомпонували збірку під назвою “Місячне сяйво”, здали її в редакцію для вичитування.

А ще саме тоді приїхала до Львова дружина Остапа Вишні, енергійна й самобутня акторка пані Варвара, ми разом просиділи цілий вечір у майстерні Теодозії Бриж, а наступного вечора зібралися у мене — прийшли брати Горині, Володимир Лучук із дружиною Оксаною Сенатович. Пані Варвара цікаво оповідала про те, що для нас тоді залишалося втаємниченим і заборо-неним.

Можна припустити, що саме спілкування із дружиною опального гумориста й підштовхнуло М. Осадчого до радикальніших висновків, — а тут уже відповідні органи гав не ловили, тим більше, що за літераторами вони наглядали постійно й жорстоко. Пізніше товариш по невілничій долі Василь Барладяну зазначить, що “М. Осадчий одним із перших “шістдесятників” зрозумів, що ниву народного життя занедбують і народ знову віддають на поталу кривді. І тоді, скаже він згодом,

Схопивши чепіги часу,
Вів я борозну — скільки сил!
Що то світ — я не знав одразу.
...Лиш спізнав під обвалами брил...”

Досить того, що коли з друкарні до видавництва принесли звичні вісім авторських примірників — Осадчий по них не з’явився, був щойно заарештований. Тоді я з дозволу Василя Колодія взяв дві книжки з тих авторських — на правах редактора. Хтось із друзів зробив так само, бо того ж дня наклад конфіскували і знищили...

Кілька років ми з ним майже не спілкувалися. Хіба що наші дружини (маю на увазі мою, В. Лучука, Б. Бобинського) провідували розгублену молоду дружину Осадчого, трохи підтримували її...

Невдовзі з першого заслання повернувся Богдан Горинь, то в розмові при зустрічі згадали й Осадчого: шкода, що його першу збірку знищили...

Відомий поет і дослідник
Микола Петренко

— Знищили — але в мене є! — похвалився я, та й дістаю із прихованого сховку книжечку. Богдан схопив її і, навіть не подякувавши, заспішився. Невдовзі з його легкої руки збілочка помандрувала за океан, щоб там привернути громадську увагу до долі репресованого московськими карателями талановитого поета.

Невдовзі повернувся до Львова і сам Михайло, щоб завершити роботу над основною книгою у його творчому надбанні — повістю “Більмо”. Повість також знайшла потаємну стежку на захід, там її розрекламували емігрантські видання, видали спершу українською, а потім ще кількома світовими мовами — і вона зчинила справжній фурор. Досить сказати, що 1974 року саме повість “Більмо” поміж 102 бестселерів у Франції посіла шосте місце.

Уже на кінець вісімдесятих років ми знову зійшлися. Михайло саме збирався на запрошення місцевих українців до Австралії, а там знайшлася моя старша сестра Настя, яка потрапила туди наприкінці війни з німецької каторги, і ми ніяк не могли зустрітися — то він погодився взяти маленький пакуночок...

Тоді ж він поновився на викладацьку роботу в університеті — і саме там у центральному залі відбувся його великий творчий вечір. Вів його я, тож і почав зі згадок про першу конфісковану збірку поета, спогадами про літературне життя шістдесятих років, активним виразником якого був саме Михайло Осадчий.

Невдовзі побачила світ поетична збірка Осадчого — “Скитський олтар”, видрукувана в Канаді накладом видавництва письменників-емігрантів “Слово”. Саме там він декларував обрану ним життєву долю:

Живе людина — для мети,
Хай терном стеляться дороги...
А ми на вогнища тривоги
Міняєм спокій темноти...

Варто відзначити, що саме цей час був часом творчого і громадського піднесення Михайла Осадчого. Наприкінці 1992 р. Міжнародний біографічний центр у Кембриджі присудив йому звання “Людина року” й удостоїв престижного світового призу. Дещо раніше за повість “Більмо” його прийняли як почесного члена до міжнародної письменницької організації ПЕН-клубу, а також нагородили літературною премією ім. І. Франка фундації Антоновичів.

А ще за якийсь час — нелогічний і незбагненний відхід із життя повного творчих сил і життєвої енергії поета: ще вчора він у колі друзів, а на ранок чорна вістка...

— Вікторе Івановичу, чи давно цікавитеся краєзнавством, українським визвольним рухом?

— Ще навчаючись у середній школі, очолював краєзнавчий гурток. Тема українського визвольного руху пізнавальна і повчальна. Цікавитися нею почав у другій половині 1980-х років, навчаючись в університеті.

— Ви закінчуєте роботу над книжкою про прилучан в армії УНР. Розкажіть детальніше про її героїв. У чому актуальність дослідження?

— Близько трьох років збираю згадки про мешканців Прилуччини, які в лавах армії УНР боролися за незалежність України. Вдалося зібрати матеріали про понад 140 осіб — про когось два-три речення, про декого — за чималий період життя, а про декого — за все життя. Останніх — найменше. Їх за радянських часів проклинали, називали “петлюрівськими бандитами”, хоч їхня провина в тому, що вони любили рідну землю, і цю синівську любов доводили своїм життям.

Назва моєї книги “Земляки Миколи Міхновського в боротьбі за українську державність”. Тема участі вихідців з того чи іншого краю у визвольній боротьбі 1917—1921 років сьогодні погано висвітлена. Я бачив тільки одну книгу — “Спадкові козацької слави” Олега Шатайла — про генералів Армії УНР, уродженців Черкащини.

— У яких архівах Ви працювали, які відкриття вдалося зробити в процесі опрацювання фондів?

— Це Центральний державний архів вищих органів управління, Державний архів Чернігівської області, Державний архів Закарпатської області та інші. Щодо відкриттів можу констатувати: ця тема — суцільне відкриття. Я тепер інакше оцінюю деякі факти і явища в нашій історії, сприймаю свою Прилуччину. Думаю, нам, українцям, потрібно змінитися у ставленні до себе, до нашої історії, історії сусідніх народів. Я дізнався, як багато для українців у скрутні часи на еміграції зробив уряд Чехословацької республіки й особисто президент Масарик. Це був просто порятунком для них. Та про це ніхто не згадує, і це невіддячність із нашого боку.

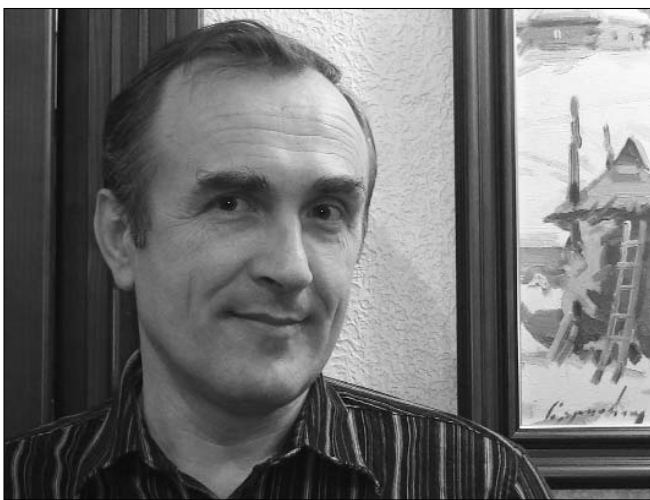
— Хто з українських військових діячів родом із Прилуччини?

— Уродженець Прилуччини Микола Міхновський — послідовний державник, який не шукав федерацій та автономій, не блукав соціалістичними манівцями. Та

Віктор Моренець: «У темі визвольних змагань — суцільні відкриття для дослідника»

Українська Центральна Рада Третім Універсалом проголосила створення Української Народної Республіки. Однак Україна перебувала у федерації з Росією. Тоді вважали, що жовтневі події в Петрограді — лише змова, яку незабаром буде ліквідовано. Проте колесо історії покотилося у зовсім інший бік...

Сьогодні буремні події визвольних змагань 1917—1921 рр. на теренах України ще залишаються предметом політичних спекуляцій і темою ґрунтовних історичних досліджень. Але їхнє надважливе значення для становлення української державності вже ні в кого не викликає сумнівів. Наш співрозмовник — уродженець міста Прилуки, що на Чернігівщині, юрист за фахом і краєзнавець за покликанням Віктор МОРЕНЕЦЬ. Основне наукове зацікавлення Віктора Івановича — тема визвольних змагань українського народу на початку ХХ століття.

тільки не шанують його в Україні, мабуть, так вигідно. Міхновський розумів надважливу роль армії і вимагав розбудови збройних сил. Та Грушевський, Винниченко, Петлюра робили інше. Результат відомий...

До речі, родич Міхновського, полковник Василь Совачів очолював санітарну службу Армії УНР. Полковник Павло Крицький, родом із с. Мала Дівиця, очолював авіацію Армії УНР 1919 року. До речі, з цього ж села походить дружина Головного Отамана Симона Петлюри — Ольга. Більшість імен і прізвищ земляків вдалося виявити у вищезгаданих архівах, меншу частину — в українській пресі та книжках, що виходили на еміграції.

Перша частина книги — інформація про прилучан, які перебували в Армії УНР; друга — інформація про військовиків, які вчилися, служили чи воювали на території Прилуччини під час визвольних змагань; третя частина — інформація про вихідців з Чернігівщини в Армії УНР. Окремими розділами планую подати копії документів

того часу, пояснення до окремих подій, порівняльну таблицю рангів українського і російського війська.

Чернігівці зробили гідний внесок у боротьбу за незалежність України. Працюючи, спочатку просто фіксував факти, багато випустив, а з часом вирішив, що потрібно про все це згадати. Мені можуть закинути, а до чого тут “земляки Міхновського”, адже Микола Міхновський народився на Полтавщині. Та Прилуччина була в складі Полтавщини до 30-х років минулого століття. Згодом, унаслідок адміністративно-територіальної реформи із частини земель Полтавщини й Чернігівщини створили Сумську область. Прилуцький повіт розділили, він увійшов до складу Чернігівської області. Найбільшу частину склав саме Прилуцький район, частина відійшла до Ічнянського і Варвинського районів, виокремили Срібнянський. Батьківщина Миколи Міхновського, село Турівка, нині у складі Згурівського району Київської області.

— Які ще теми періоду визвольних змагань дотичні до Вашого дослідження?

— Зараз працюю з матеріалами про повстанський антибільшовицький рух — тут узагалі цілина. Паралельно досліджую діяльність окупаційного репресивного апарату: більшовицькі концтабори, які почали функціонувати в наших краях із 1919 року. Це ж не Соловки і Колима, а Чернігів, Полтава, Кролевець, Лубни!..

— Чи активно була “Просвіта” в Прилуках? Розкажіть про зв’язки тодішніх просвітян з військовими формуваннями УНР?

— Після Лютневої революції 1917 року відбувся “вибух” у діяльності “Просвіти” на Прилуччині: збори, концерти, вистави, влаштування книгозбірні, активна позиція в житті суспільства, створення українських молодіжних організацій, випуск часопису “Гасло”, книг. Практично в кожному селі повіту був осередок “Просвіти”, який об’єднував 30—50 просвітян.

Мені відомо про двох членів Прилуцької міської “Просвіти”, які перебували в лавах українського війська і вибули в еміграцію. Цікавими особами для дослідника є голова “Просвіти” — Петро Залозний, Завалишин (балотувався на виборах до Державної Думи), Тарнавський. Кость Величко, активний діяч “Просвіти” і член Всеукраїнської ради військових депутатів у Києві, був серед більшовицького керівництва Прилуччини у 20-ті роки минулого століття.

— Де плануєте видати книгу, чи маєте підтримку?

— Друкувати книгу збираюся в Києві, бо потрібне видавництво з кваліфікованими фахівцями. Маю багато копій світлин і документів, яким майже 90 років. Не всі хочуть працювати з таким матеріалом, але без нього книжку не варто й робити, адже світлина передають дух того часу.

Мені сподобалася робота дизайнера видавництва “2 PRINT” (про яке веду мову) — він має багатий досвід роботи з історичними документами і може взятися за цю справу. Також сподіваюся на допомогу і підтримку Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, просвітян, усіх небайдужих до нашої національної історії.

Про Острожець із погляду вічності

Кожне українське село має свої звичаї і своїх героїв, має свої традиції і навіть свої унікальні слова. Чергова книжка, яку надіслала до нашої редакційної краєзнавчої бібліотеки її авторка — Ніна Федорівна Миколайчук, присвячена прадавньому волинському селу Острожець. Виникло воно, як вважається, незадовго до 1528 року, коли король Речі Посполитої Сигізмунд дозволив троїцькому городничому Петру Михайловичу заснувати в його спадковому селі Острожці місто і надав йому Магдебурзьке право.

Нині Острожець — центр сільської ради Млинівського району Рівненської області. У селі у 1127 дворах мешкає 2622 особи. На території сільської ради зареєстровані 24 суб’єкти господарювання, серед яких усі необхідні для нормального життя мешканців підприємства й установи, школа, будинок культури, церква, бібліотека, 34 заклади торгівлі. А нещодавно побачило світ уже друге, доповнене видання “Острожець з давнини до сьогодення”.

Авторський стиль Ніни Федорівни унікальний. Книжка про Острожець написана, немов одна велична картина, де минуле й сучасне села переплітаються. Звісно, Острожець — колишнє містечко, тож писати є про що і є про кого. Навряд чи невеличка книжка змогла вмістити всі віхи колишнього й нинішнього життя краю. Але слід віддати належне авторці — вона не вдається до розлогих оповідей, натомість вправно оперує датами, фактами, іменами. Іноді в одному реченні лаконічно формулює те, на що інші автори витратили б кілька сторінок. Для наочності використовує порівняльні таблиці та багату колекцію світлин і документів, яку збирала не один рік. Тож ва-

гомість книжки “Острожець з давнини до сьогодення” в історичному, краєзнавчому, виховному плані сумнівів не викликає.

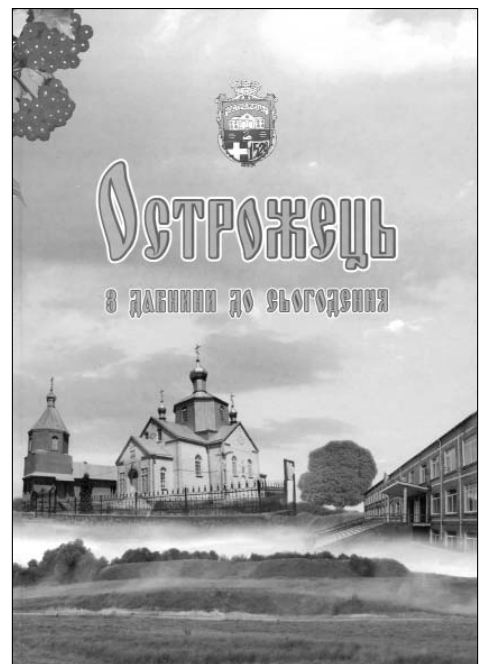
Розпочинають видання археологічні дослідження професора Юрія Шумовського, який, зокрема, відкрив на території Острожця величезне городище доби неоліту. Не випадково місцеві легенди не обмежують існування села XVI століттям, а зараховують його появу до часів значно віддаленіших.

Упродовж багатьох років Острожець належав графській родині Ледухівських. Періоду панування поміщиків у книжці присвячено два розділи. У них наведено інформацію з архівних джерел, спогади острожецьких старожилів. Тогочасним осередком культури в селі була місцева “Просвіта”. Священики, дяки, учителі в Острожці завжди були активними просвітянами. Їхня подвижницька діяльність донині живе в теплих спогадах односельців. Але доля просвітян трагічна. 48 активістів товариства з усього тодішнього Острожецького району вбили енкаведисти в червні 1941 року. Їх пам’ятають нині як “мучеників Острожецьких”. Церковна громада на їхній спільній могилі 1991 року встановила пам’ятник. А Ніна Миколайчук, завершуючи розділ “Кривавий почерк визволителів”, підсумовує: “Про все це можна писати повісті... Треба писати...”

Кілька наступних розділів книжки “Острожець з давнини до сьогодення” оповідає

про окупаційний період і діяльність руху опору. І це не дивно, адже село було в самому серці діяльності ОУН та УПА. Книжка містить безцінні спогади очевидців тих буремних подій, а також розповідає про уродженців села — борців за волю України. Комуністи воювали з ними аж до 1950-х років. А найперше, що зробила після повернення в Острожець радянська влада — спалила 1945 року дерев’яну Свято-Преображенську церкву, побудовану 1752 року. Окрема сторінка історії села — доля переселенців із Холмщини, про це також є у книжці. Є розділи про минуле і сучасне життя школи, лікарні, церкви, плодоконсервного заводу, сільгосппідприємства. Не оминає авторка побут, звичаї та обряди села, його відомих людей.

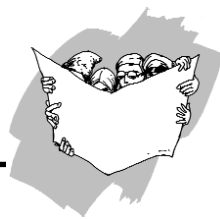
Серед випускників місцевої школи народний депутат України Ігор Єремеев, художники Іван Мулярчук і Леонід Гопанчук, хірург Леонтій Нестеренко та багато інших. Книжка Ніни Миколайчук “Острожець з давнини до сьогодення” для людей і про людей. Про відомих земляків і простих трудівників, які вписали своє життя в пам’ять односельців та історію краю. Історію села видано вже вдруге, а це — найліпше підтвердження того, що краєзнавча література, мов повітря, потрібна нині в наших селах. Хтось, гортаючи книгу, знайде на гуртовій світлині свого батька чи діда, для ко-

гось історичні нариси стануть джерелом натхнення, а хтось, напевно, берегтиме це видання, як найдорожчу реліквію...

Примітно, що Ніна Миколайчук не вважає себе автором історії Острожця, а є лише її упорядником. Багато нарисів написали односельці. Такі роботи гуртують громаду, навчають людей берегти, примножувати свою історичну пам’ять.

Матеріали підготував
Євген БУКЕТ

«Бурею битва гриміла» — унікальна книга про героїчну боротьбу УПА

Дмитро ПАВЛИЧКО

Переді мною роман-хроніка, що його написав на основі спогадів війна Української Повстанської Армії Володимира Чермошенцева Микола Пороський, видатний громадсько-політичний діяч, один із засновників Народного руху, творець організації “Крим з Україною”. Тут згадка про Крим доречна, бо Володимир Чермошенцев живе в Бахчисарай. Йому — за вісімдесят; міцний голос, я мав за честь розмовляти з ним по телефону кілька тижнів тому. Знамениту, прекрасну книжку створив Микола Пороський із документальної історії життя героїчної, назавжди записаної до анналів боротьби за самостійну Україну постаті росіянина.

У передмові до твору Микола Пороський пише: “На початку 1943 року його (Володимира Чермошенцева. — Д. П.), шістнадцятилітнього підлітка, фашисти везли з Криму на роботу в Німеччину. З пересильного табору в місті Дубно його звільнили бійці УПА, а потім, волею випадку, він став “джурою” — тобто ординарцем сотенного, а далі курінного УПА “Юрка”, Георгія (Юрія) Чуйковського. Особливо значимо, як він, росіянин, кримчанин, через призму юнацького світогляду сприйняв боротьбу за незалежність України”.

Лист, який написав Володимир Чермошенцев у лютому 1992 року до Верховної Ради, адресований не конкретно ко-

мусь із депутатів Рівненщини, а взагалі до їхньої групи, потрапляє в руки Миколі Пороському. В тому листі Володимир Чермошенцев уперше за півстоліття зізнається у тому, що був стрільцем УПА. Згодом він у листах до Миколи Пороського описав своє перебування в лавах українських повстанців, участь у рейдах і боях, навів назви місцевостей, де партизанів, розповів про своїх командирів і друзів, назвав їхні псевдо й офіцерські звання.

Ці спогади Микола Пороський зіставив з архівними документами про курінь “Юрка”, його оперативні терени, його людей і вдачу — і все збіглося, в результаті з’явилась книжка “І бурею битва гриміла”, де головним героєм є Володимир Чермошенцев, що його в сотні дехто іронічно кликав “Кацапчуком”, але “Юрко” та інші старшини називали ніжно “Володею”.

Книжка написана з великим художнім чуттям. Микола Пороський засвідчив свій справжній письменницький дар. Певна річ, йому пощастило дістати унікальний матеріал. Але він повинен був ужитися в поведінку і психіку російського хлопчика, який приймає присягу воїна УПА, бере зброю, входить у жорстоке воєнне життя повстанця, де, як вороги, чергуються кулі й воші, завойовує довіру й пошану до себе з боку ротового, чотового і стрільців, бере участь у кривавих і навіть рукопашних боях, переймається почуттям гор-

дості за свою збройну службу, любов’ю до народу, який допомагає партизанам, нарешті усвідомлює справедливість власної боротьби за волю України. Микола Пороський виконав це завдання блискуче. Ніде не порушив правди.

Життя Володимира в УПА нічим не відрізняється від життя будь-якого воїна, йому повірили, як дитині, але вимагали від нього такого ж послугу, такої ж дисципліни, як від дорослого українського воїна. Для повстанського середовища Володя не був чужаком, винятком. Участь російського підлітка в боях за Україну повстанці сприймають як звичайне, нормальне, законне діло. Українські повстанці були так глибоко переконані в правоті своєї боротьби, що російський отрок посеред них не викликає найменшого здивування чи сумніву. Володя для них — свій, рідний вірою в Україну. І в цьому одна з найкращих прикмет книжки Миколи Пороського.

Оповідь іде від першої особи. Володя розповідає про дивину свого лісового життя, про несподівані пригоди, пов’язані з правилами підпільного існування. Йому зав’язують очі, везуть кудись у штаб на допит, але його найбільше турбує жушок, який заліз під пов’язку, лоскоче його в носі, а він не може того жука прогнати, бо руки зв’язані. За допомогою зібраних надзвичайно правдивих дитячих переживань, які супроводжують Володю пос-

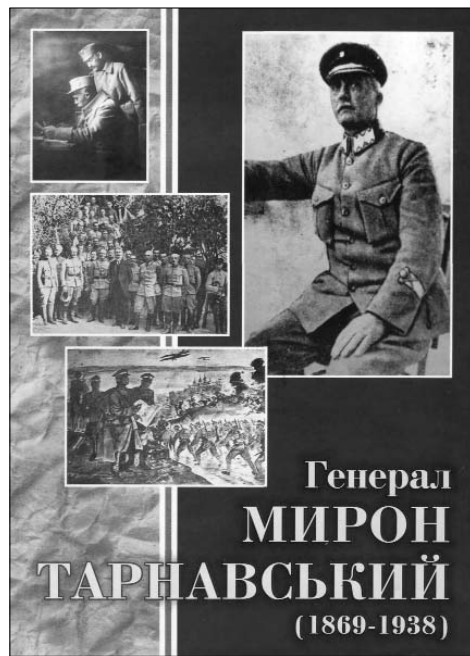
тійно в процесі його становлення справжнім воюючим, письменник створює образ живий і неповторний, душею зливається з його характером і веселим духом.

Книжка Миколи Пороського — благородний і незабутній внесок в історію УПА. Вона читається як документальна річ і водночас як мистецький твір, де діють не вигадані, а реальні люди, постають живими лави героїв, про діяльність і відвагу, професійну військову майстерність і національний дух говорить бандерівська Володя, син російських батьків і кримської землі.

Володя розповідає, як гинули його друзі, чотові й сотенні, як, смертельно поранені, відстрілювалися вони, як загинув його “батько”, курінний “Юрко”, як він потрапив у полон до червоних, як щасливо втечею через всю Україну до Криму закінчилася його партизанська біографія.

Володимир Чермошенцев — щаслива й велика людина. Велика, бо не злякалася сказати правду про героїв УПА, а щаслива, бо ця правда не пропала. Вона зворушила Миколу Пороського, вона обернулася на добру книжку, а книжки добрі не вмирають. Тепер сповідь Володі, джури сотенного “Юрка”, почула Україна. Я з ним розмовляв і тремтів від зворушення.

У його голосі, у його чіткій українській мові я чув радість людини, яка п’ятдесят літ змучена була приховувати правду не лише про своє героїчне отроцтво, а й про людей, які визволили його з фашистської неволі, любили Україну й віддали своє життя за її свободу.

Повернення генерала Тарнавського

В історію визвольного руху на українських теренах яскраво вписано ім’я генерала МIRONA Тарнавського, головнокомандувача Української Галицької Армії. Свого часу він відіграв важливу роль у становленні Західно-Української Народної Республіки, пережив тріумф і трагедії об’єднання українських армій. Його похорон 1938 року став масовою українською маніфестацією. Загалом про Тарнавського залишилися чимало цікавих подробиць із його життєвого шляху. Але навіть у наш час наукові, краєзнавчі дослідження про відважного командира не припиняються. Наразі вони склали цікаву історико-краєзнавчу книгу “Генерал МIRON Тарнавський (1869—1938)”. Її презентація відбулася у Бродях Львівської області.

До книги (обсяг якої — 320 сторінок) увійшли матеріали львівських і рівненських дослідників. Прикметно, що в публікаціях з’явилося чимало нових відкриттів із життєпису Тарнавських. Наприклад, Володимир Яшук із Радивилов Рівненської області дослідив, як діти продовжили справу батька, перебуваючи в УПА.

Спочатку — пам’ятний камінь, згодом — погруддя Бандері

У перший день 2012 року в Здолбуніві відкрито пам’ятний знак голові Проводу ОУН-6 Степанові Бандері. На цьому місці до кінця 2012 року планується встановити погруддя ідеологу українського націоналістичного руху ХХ століття. Кошти на постамент збиратимуть народною толпою. Усі, хто виступав на урочистостях із нагоди встановлення символічного знака, наголошували, що місце для спорудження пам’ятника, першого на Рівненщині, має історичну прив’язку — неподалік від Здолбунова в Гурбинському лісі відбулася найбільша в історії УПА битва; на цих теренах і зароджувалася Українська Повстанська Армія.

Якщо задумане вдасться здійснити (замість пам’ятного знака встановити погруддя), то здолбунівський пам’ятник наблизить кількість споруджених постаментів Степанові Бандері в Україні до двох десятків. Наразі їх сімнадцять. Перший із них з’явився в селі Козівка Тернопільського району 1992 року.

Матеріали підготував
Євген ЦИМБАЛЮК,
Рівненська обл.

Вечір пам’яті поета Андрія Легіта

кується Володимир Сосюра.

У листопаді 1939 року Андрія Ворущила мобілізували на службу до Червоної армії, а потім була війна, оточення.

За окупації деякий час викладав українську мову та літературу в селі Саморідні. Потім виконував функції інструктора місцевого Червоного Хреста, а згодом працював у редакції тижневика “Корсунські вісті”.

Пізніше Андрій Ворущило потрапив до Української національної армії (УНА) під командуванням генерала Павла Шандрука. Після капітуляції Німеччини потрапляє до англійського полону. Після звіль-

нення письменник жив у Лондоні.

Вийшовши на пенсію 1982 року, займався творчими і громадськими справами. Андрія Легіта неодноразово обирали членом управи Об’єднання українців та Українського товариства у Великобританії.

2003 року співець-емігрант знову поселився в столиці України, сподіваючись прислужитися своїй Батьківщині. 2005 року в Києві Легіт знайшов свій вічний спочинок.

Гість вечора Герой України Левко Лук’яненко згадував: “Уперше відвідав столицю Великої Британії наприкінці 80-х.

Тоді я зустрічався з багатьма представниками української громади. Серед них був і поет Андрій Легіт”.

Книги з автографом і побажаннями від Андрія Легіта має бард Петро Сальник: “На початку 90-х я перебував у Лондоні й під час одного зібрання до мене підійшов незнайомий чоловік, який подарував книгу зі своїми поезіями і попросив до них написати музику. Друзі сказали, що це відомий поет Андрій Легіт. З часом ми заприятелювали. Сьогодні маю готовий до запису альбом із піснями на вірші Легіта”.

Завдяки зв’язку Skure мав змогу бути “присутнім” на заході мешканець канадського Ванкувера заступник голови Суспільної Служби України Валерій Шевчук, який передав свої враження: “Вечір був організований дуже ефектно, було цікаво, час промайнував миттєво. Вражень багато, я вперше відкрив для себе цікавого поета, як колись відкрив Ірину Вільде або Валер’яна Підмогильного. Мені сподобалися творчість Андрія Легіта і пісні у виконанні Петра Сальника”.

З поезією Андрія Легіта можна ознайомитися у книгарні КМЦ “Інтермеццо”.

У КМЦ “Інтермеццо” відбувся вечір пам’яті до 95-річчя Андрія Легіта, одного з тих, чий поетичний талант розквітнув на чужині. Під час вшанування лунали пісні у виконанні Петра Сальника на слова поета і звучала поезія у супроводі класичної гітари Івана Лисиці.

Андрій Тодосійович Ворущило, відомий під ліричним псевдонімом Андрій Легіт, народився в містечку Корсуні Київської губернії 25 грудня 1915 року в заможній хліборобській родині. Улітку 1934 року він закінчив Корсунський педагогічний технікум і отримав направлення на посаду вчителя української мови та літератури, російської мови та літератури в Юхнівську семирічку Миронівського району на Київщині. Він відвідує кабінет молодого автора в Будинку літераторів, про його вірші схвально відгу-

Україна від Трипілля до сьогодні...

До 1160-ліття першої літописної згадки нашої держави Руси

П'ята всеукраїнська виставка “Україна від Трипілля до сьогодні в образах сучасних художників”, яку проводить як бієнале Міністерство культури і туризму України та Національна спілка художників України, відкривається, уже традиційно, напередодні Дня соборності — 20 січня 2012 року.

Мета виставки — відродження історичного жанру (насамперед історичної картини) в українському образотворчому мистецтві. Водночас вона є потужним стимулом для художників у створенні великих високохудожніх творів, що правдиво відображали б усю нашу історію — від найдавніших часів до сьогодні.

Чотири попередні виставки розкрили великий потенціал українських митців у цьому жанрі, причому не лише видатних майстрів старшого покоління, а й талановитої молоді, що долучилася до вивчення історії рідного народу і, ламаючи стереотипи, подає сучасне, не заангажоване мистецьке переосмислення історичних подій і постатей.

Бієнале викликає підвищений інтерес і в мистецькому середовищі, і в широкій громадськості. Про це свідчать численні публікації в пресі, а також репортажі й передачі на радіо й телебаченні.

Ця виставка має особливий привід. Вона присвячується 1160-літтю першої літописної згадки нашої держави Руси, а саме запису в “Повісті минулих літ”: “В літо 852, коли почав царювати у греків Михайло, стала називатися Руська земля. І об цім нам стало відомо, бо при цареві Михайлові приходила Русь на Царгород, як пишеться про те в грецькому літописанні”.

Щоправда, історичні джерела зафіксували набагато давніші

згадки про перші державні утворення наших предків. Так ще в VI столітті готський історик Іордан згадує східнослов'янське плем'я під назвою “росомони” (“народ — рос”). У той же час на наших землях стародавні історики фіксують антський державний союз, згодом полянське, древлянське, сіверянське ранньодержавні утворення. Але 852 року наша земля стала відомою для Візантії саме під назвою Русь.

На цьогорічну виставку відібрано 224 твори (живопис, скульптура, мозаїка, кераміка, gobelen) митців з усіх регіонів. Вони покажуть нашу історію всіх основних періодів, починаючи від Кам'яної Могили, Трипілля, Київської Русі, Козаччини, до 1917 року, революції 1917—1922 років, советського періоду, часу незалежності.

Експозиція вибудована за хронологічним принципом. Отож глядач, переходячи від твору до твору, зможе здійснити своєрідну подорож у часі, осмислити разом із митцями всю грандіозність буття наших предків на цій землі, злеті й трагедії людей, народів, цивілізацій.

Виставка експонується у виставкових залах Центрального будинку художника Національної спілки художників України з 20 січня до 12 лютого 2012 року. А відкривається о 17:00 напередодні Дня соборності України — 20 січня 2012 року.

Власн. інф.

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА — 2012

Вартість передплати

(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617, сторінка 68 в “Каталозі”

на 1 місяць	9 грн 37 коп.	на півроку	53 грн 37 коп.
на 3 місяці	27 грн 51 коп.	на рік	105 грн 54 коп.

Ви — зі “Словом Просвіти”, бо це — Ваша газета!

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА
Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Заступники головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47,
Євген БУКЕТ
279-39-55

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ просвітнянської роботи
Надія КИР'ЯН
270-55-57

Відділ культури
Микола ЦИМБАЛЮК
279-49-47

Відділ коректури
Тетяна ЩЕРБАК
Ірина СТЕЛЬМАХ
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК,
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Кореспонденти
Наталія АНТОНЮК,
Уляна ВОЛКОВСЬКА

Черговий редактор
Євген БУКЕТ
Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Видруковано з готових фотоформ на
комбінаті “Преса України” у середу.
Зам. № 3301203
Наклад у січні — 20 000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов'язкове.
Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

